

A

Nf. 14.

DISPV TATIO EXEGETICO-THEOLOGICA
P R I O R
D E
R A P T V E T C R V C E
P A V L I.

Q V A M
P R A E S I D E
V I R O S V M M E R E V E R E N D O E X C E L L E N T I S S I M O
D O C T I S S I M O
I O A N N E G E O R G I O K N A P P

T H E O L . D . E T P R O F . P V B L . O R D I N .
O R D . T H E O L . H . T . D E C A N O .

F A V T O R E E T P R A E C E P T O R E

A E T A T E M C O L E N D O

D . S E P T E M B R I S A . C I D I O C C L I .

P V B L I C E D E F E N D E T

A V G V S T V S G O T T L I E B M A I E R
H A L E N S I S .

H A L A E M A G D E B V R G I C A E
L I T T E R I S O R P H A N O T R O P H E I .

KÖN. PR. FR.
UNIVERS.
ZVHALLE

§. I.

aptum Pauli in caelum tertium ac paradysum, quem ipse 2 Cor. XII. litterarum monumentis mandavit, inter notabiliores ac difficiliore^s historiae sacrae partes locum habere, nemo facile dubitabit, qui tot atque adeo discrepantes interpretum de illo sententias secum reputaverit. Duo vero maxime sunt, quae ingenia virorum doctissimorum valde exercent. Primo enim apostolus auribus a se perceptorum in loco adeo illustri mentionem quidem facit; quae vero illa fuerint, aut ex quo rerum genere, non significat, sed *αρετα εματα* fuisse adfirmat. Deinde malum aliquod singulare commemorat, Domini permissu ipsum excrucians, ne singulari illa revelatione effertur.

§. II.

Quod ad primum attinet, ea scilicet quae Paulus audiuisse se adfirmat, occasionem illa attulerunt veteribus haereticis, libros commenticios incautis obrudendi, Pauli scilicet Anabaticon, Apocalypsin et visiones. Audiamus hac de re *ΕΡΙΡΗΑΝΙΥΜ Ηαερεσι XVIII. Cap. 38.* ita scribentem: *Παλιν δε αλλο συνταγματικον πλαττεσιν εξ ονοματος Παυλε τα αποσολε αρετηεγιασ εμπλεων; ω και οι γνωστικοι λεγομενοι χρωνται, ο αναβατικον Παυλε καλεσται,*

A

την

την προφασιν ευρωτες απο τς λεγειν τον αποστολον αναβεβηκειν εως
 περιτα βρανε και ακηκουεναι αερητα σμηματα, αχι εζον ανθρωπω λαλη-
 σαι. Και ταυτα φασιν τα αερητα σμηματα. i. e. *alium insuper Pau-
 li apostoli nomine libellum excogitarunt, plenum rebus, quas eloqui
 nefas est; hunc et ii, quos Gnosticos vocant, adhibere solent, quod
 Pauli Anabaticum appellant. Cuius rei ansam ex eo ceperunt, quod apo-
 stolus ipse testetur, se in tertium usque caelum conscendisse, et ineffabi-
 lia audivisse verba, quae non liceat homini loqui; haec autem inquirunt
 arcana illa verba sunt.* De Apocalypsi vero Paulina, ita scribit
 SOZOMENVS *Histor. Eccles. Lib. VII. c. 19.* την δε νυνως αποκαλυψιν
 Παυλα τς αποστολα φερομενην, ην υδεις αρχαιων ειδε, πλειστοι μονα-
 χων επαινωσιν. Επι ταυτης δε της βασιλειας ιχυριζονται τινες ταυ-
 την ηρησθαι την βιβλον. Λεγασι γαρ εκ θειας επιφανειας, εν Ταρτω
 της Κιλικιας κατα την οικιαν Παυλα μαρμαρινην λαβοντα υπο γην
 ευρεθηναι και εν αυτη την βιβλον ειναι. Ερομενω δε μοι περι τσς
 ψευδος εφθην ειναι Κιλιξ πρεσβυτερος της εν Ταρτω εκκλησιας.
 Γεγονεναι μεν γαρ πολλων ετων και η πολια του ανδρα εδεικνυνεν. Ε-
 λεγε δε μηδεν τωιτον επισταθαι παρ αυτοις συμβαν, θαυμαζειν τε
 ει μη ταυς προς αιρετικων αναπεπλευσαι. i. e. *eam vero, quae nunc qua-
 si Pauli apostoli revelatio circumfertur, quam nullus veterum agnuit,
 plurimi ex Monachis valde commendant. Quiddam autem adfirmant,
 huius de quo agimus imperatoris temporibus, (Theodosii Magni)
 repertum esse hunc librum. Aiunt enim, apud Tarsum Ciliciae in a-
 dibus Pauli arcam marmoream Deo revelante sub terra inuentam esse,
 in qua hic liber esset reconditus. Mibi vero hac de re percontanti,
 falsum id esse dixit presbyter quidam ecclesiae Tarfensis, quem quidem
 iam grandaeuum esse ipsa canities indicabat; aiebat autem, se nibili
 eiusmodi apud ipsos gestum comperivisse, ac suspicari, ne id ab Haereticis
 confictum esset.* Plura veterum testimonia de his commenticiis Pauli
 libris qui legere cupit, singulari industria illa collecta invenire
 poterit apud IO. ALB. FABRICIUM in *Cod. Apocr. N. I. p. 943.*
 seqq; qui etiam plures alios autores de his commentis tradentes
 nominat. *

§. III.

* Auctorem dialogi *Philopatris* inscripti, qui inter dialogos *LVGIANI* con-
 spicitur, hanc Pauli narrationem de raptu in caelum tertium impie tra-
 ducere

§. III.

Nobis vero missis his nugis hominum otio suo atque ingenio, aliorum vero credulitate ad mendacia sua obtrudenda et aeternitati mandanda improbe abutentium, ita hanc Pauli narrationem in praesenti tractare visum est, vt primo probemus, ipsi Paulo, quae de raptu illo auditisque in caelo commemorantur, contigisse, non alii cuidam; deinde ipsam orationem apostoli ad hanc rem pertinentem breui interpretatione illustrabimus; idquod ad inquirendam cognoscendamque veram vel factum verisimillimam sententiam multum conferet; denique vero de iis, quae in caelo audiuerit, ac de insequuta grauissima castigatione differemus.

Pars prima, qua probatur ipsi Paulo raptum illum contigisse.

§. IV.

Primo itaque cum illo Reginae Aethiopiae Euntucha (Acor. VIII, 34.) merito quaerimus, de quonam verba faciat

A 2

aposto-

ducere et ridere, iam pridem obseruatum est a Viris doctis. Legitur vero locus ille in dialogo citato Tom. 3. opp. LVC. edit. splendidissimae IO. FRIDERICI REITZII §. II. p. 597. Iqq. et ita se habet: εγω σε διδάξω τι το παν, και τις ο πρην παντων, και τε το ουσημα τα παντος. Και γαρ πρην λεγω ταυτα επαρχον απεσ τε. Ηνικαδαι μαι Γαλιλαιος ενετο χεν αναφυλαντιας, επιρρινος εις τρειτον θρωποι αεροβατησας, και τα καλλιτωσικρομαθησας, δι υδατος ηρας ανεκκινισεν, εις τα των μακαρων ιχνια παρεισωδυσεν, και εν των απεσων χωραν ηρας ελυτρωσατο. i. e. Ego te docebo, quid sit hoc vniuersum, et quis sit ante omnia, et quae vniuersi sit combinatio atque constructio. Antea enim tibi quae iam tibi usu venerunt. Sed postquam in Galilaeum incidi, recaluastrium, nasonem, qui per aera incedens, in tertium vsque caelum se penetraverat; resque omnium pulcerrimas ibi didicerat; is per aquam nos renouauit, impiorumque ereptos regionibus in beatarum animarum vestigiis nos collocauit. LVCIANVM vero dialogi huius verum auctorem non esse, iam pridem probare conati sunt viri docti. Quae de re legi possunt notae variorum initio dialogi in editione Reitziana subiectae p. 584. Inprimis vero argumentum de vero auctore ex instituto tractauit Vir Cl. IO. MATTHIAS GESNERVS in dissert. de aere et auctore dialogi Luciani, qui Philopatris inscribitur, quae subiecta est T. 3. opp. Luciani edit. Reitzianae p. 708. Iqq. in qua Vir doctissimus id agit, vt probet, dialogum post CONSTANTINVM M. regnante IULIANO scriptum esse.

apostolus in principio huius narrationis, utrum nimirum de se ipso loquatur, an de alio? nam manifestum quidem est, rem ipsam totumque consilium apostoli id omnino videri postulare, ut de se ipsum loqui statuendi necessitas nobis omnino imponi videatur: interim tamen oratio illius ex parte ita est conformata, ut quis ad eam deduci possit sententiam, de alio quodam, non de se sermonem apostolo esse; quoniam ipsam patefactionem visumque a Domino obiectum commemorans, tertia persona videtur; audiuit, *inquiens*, verba *agentis* homo ille in caelum tertium ac paradisum raptus. Ne igitur tale orationis genus minus usitatum quemquam offendant aut perturbet, duo in praesenti ad hanc rem expediendam agemus; primo probare instituemus, Paulum omnino in tota hac oratione se ipsum dicere, ac proinde non de re quae aliis sed quae sibi contigerit loqui; *deinde* causas quoque, quantum licebit, inuestigabimus, cur hac in re orationis genus minus usitatum adhibere maluerit quam sibi alias consuetum.

§. V.

Quod igitur ad primum attinet, *tria* in primis sunt, quae nobis persuadent, Paulum de se ipsum loqui non de alio. 1) Enim cohaerentia totius orationis totumque apostoli consilium instituti-que ratio illud postulare videtur. Apostolus enim in ultima totius epistolae parte in eo maxime occupatus est, ut falsos apostolos, qui se apud Corinthios insolentius iactabant, refuteret, eorumque furores reprimeret, ac periculum ex illorum conatibus extimefcendum a Corinthiorum cervicibus depellat. Quoniam igitur scycophantae illi Corinthios a Paulo non solum, sed etiam ab evangelio illius ac proinde ab ipsius Christi societate alienaturi, id maxime agebant, ut de se multa gloriarentur, de Paulo vero eiusque rebus gestis ac gerendis contemtim loquerentur, multis partibus se illi anteponentes: apostolus peruersa hac agendi ratione, quae non tam ad se quam ipsum evangelium deprimendum pertinebat, contra voluntatem suam ac consuetudinem quasi coactus fuit, ut de se ac rebus suis muneribusque benevolentiae divinae in se collatis contra consuetudinem suam copiosius differeret, doceretque, se obreclatoribus suis non solum in omnibus

omnibus, quorum aliquid aut habebant aut iactabant, parem, sed in plurimis etiam superiorem extare, immo multa habere et perfectum esse, quorum plane nihil in iis appareat, nec cum vlla veritatis specie iactari possit. Quoniam vero huiusmodi oratio ab apostolo de se loquentis ingenio ac voluntate alioqui plane aliena erat, ideo saepius repetit et inculcat, se loqui in insipientia, vel quasi in insipientia. Quod orationis genus ne quem offendant aut huiusmodi viro diuino indignum videatur, obseruandum est, apostolum illud modo significare velle, inspiens omnino et inconsultum fore aut videri posse, tam multa de se ac rebus suis dicere, nisi supra commemorata necessitas reprimentis falsos apostolos ac salus Corinthiorum illud estlagitaret. Quod ergo Paulus alias facere non solebat, tempora tamen vt tum faceres postulabant. Hinc videre licet, eum etiam alio tempore, vbi eadem necessitas inciderat, idem fecisse, vt eorum vanitatem redargueret, qui non gloriae Christi ac saluti hominum, sed commodis suis inferuebant. Illustris maxime hanc in rem locus est in epistola ad Philippenses (Cap. III.) *Videte canes, inquit, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisi, qui Deo spiritu seruiamus, et gloriamur in Iesu Christo, non in carne confisi. Quanquam et ego habeo fiduciam etiam in carne. Si quis alius putat confidere se posse in carne, ego multo magis; octauo quippe die circumcisi, ex gente Israelitica, ex tribu Benjamin, Hebraeus ex Hebraeis, secundum legem Pharisaeus; secundum zealum persequens ecclesiam, secundum iustitiam quae in lege est factus irreprehensibilis, sed quae mihi fuerant lucra; duxi propter Christum iacturam.* Quae cum ita sint, facile cuius apparet, huic apostoli instituto, demonstrare volentis, quantum inter se ac calumniatores interfit, longe aptius esse, si in hac orationis suae quam nunc tractamus parte, sicut in reliquis, aliquid commemoret, quod ipsi contigerat, atque ita comparatum erat, vt ipsi honorificum videri, atque idcirco falsis apostolis occasionem obrestandi seseque illi exaequandi immo anteponendi quaecunque occupantibus, commode opponi poterit.

§. VI.

Quodsi etiam forte quis dicere velit, raptum illum non quidem ipsi Paulo, sed alii cuidam vatum fortasse illius temporis contigisse, audita vero et forte etiam visa in caelo ad Paulum eiusque laudem et confirmationem pertinuisse, quae forte vnica verisimilior ratio est, sententiae contrariae aliquam probabilitatis speciem conciliandi; (de *Oederiana* enim sententia infra dicemus,) facile tamen apparet, durius hoc inuentum esse et minus credibile; idque *primo* eam ob causam, quoniam apostolus nimis obscure hoc indicasset, incertamque nimis coniciendi et hario-landi materiam nobis attulisset; *deinde* opinioni huic illud inprimis repugnat, quod tum obtrectatores apostoli totam rem auditam in Paradiso ac forte etiam visam facilius criminari, eiusque certam fidem in dubitationem ac suspicionem adducere potuissent, si Paulus alieno tantum testimonio tanta ac singulari in re maxime nixus esset. Credibile itaque nobis non est omnibus rite expensis, apostolum tale quid, quod criminationi nimis apertum erat, huiuscemodi inuidis opponere voluisse, quibus propter estrenatam criminandi lubidinem, omnes illius rei causas sollicitè tota epistola praecidere conatur.

§. VII.

II) Eo quoque confirmatur sententia communis, quoniam in ipsa narratione multa occurrunt, quae illam valde confirmant et commendant, quorum praecipua breuiter tangemus. Primum est quod apostolus, vt verba illius clare docent, in eo maxime elaborat, vt nobis persuadeat, rem quam narrat vere contigisse; hinc non semel sed iterum dicit, *novi hominem raptum*, &c. Rem itaque sibi plane exploratam esse et certissime constare adfirmat. Quis verò negabit, apostolum tum longe certius veritatem rei gestae et ipsum perspectam habere potuisse, et etiam aliis facilius persuadere, si ipsi potius quam alii contigit. Accedit quod apostolus quoque aliquid in raptu illo fuisse significat, quod adhuc dubium et non satis exploratum sibi sit, bis dicens: *utrum in corpore fuerit an extra corpus* NON NOVI, deus novit; quae

quae dubitatio hoc modo verbis expressa, aptior sane est ad nobis persuadendum, Paulum se ipsum potius quam alium in tota hac oratione dicere. Nam si de alio quodam loqueretur, cui res illa contingerit, qui vero vnicum illud, *utrum scilicet in corpore an extra fuerit*, non satis exploratum habuerit; hunc in modum credo potius locutus esset: *utrum in corpore an extra corpus, non NOVIT, scilicet homo ille; cum vero in sua ipsius persona dicat, non NOVI, haud obscure significare videtur, se ipsum esse hominem illum, non vero alium.* Ipsum quoque exordium totius orationis, ut vnum hoc quoque adhuc in hunc argumentorum locum coniiciamus, communi sententiae valde fauet. Apostolus quippe (Cap. XII, 1.) veniam enim, *inquit*, ad visiones et reuelationes Domini. Nulla satis grauis causa hic apparet, cur apostolum generatim modo de toto visionum et reuelationum genere hominibus quibuscunque factarum, verba facere statuamus; ac cur non potius vel vnice vel saltim maxime de visionibus et reuelationibus sibi a Domino tributis loqui censendus sit. Nam ex historia illius abunde constat, saepius ipsi Dominum apparuisse, et cum eo locutum esse, quae ad animum illius excitandum confirmandumque pertinebant, ut proinde in plurali numero de visionibus et reuelationibus sibi factis loqui poterit. Quod si ita est, atque adeo apostolus de visionibus et reuelationibus non quibuscunque, sed sibi maxime obiectis loquitur, quid verisimilius esse potest, quam illam quoque reuelationem, quam exempli loco subiicit, ex eorum numero fuisse, quae ipsi contigerant. Liceat vnum adhuc argumentum, ex ipsa apostoli narratione hac de re petitur, atque ideo ad secundum hunc argumentorum locum pertinens, in medium ferre. Apostolus scilicet adfirmat, hominem, quem sublimem inducit raptum, audiuisse verba *aggra*, quae non liceat homini loqui. Quocumque demum modo verba haec ad intelligendum difficiliora interpretemur, qua de re infra proprius dicendi locus erit; id tamen certum est, illam interpretationem planissimam esse aut in minimas saltim difficultates incurrere, in qua id pro certo ponitur, ipsum apostolum fuisse, qui verba illa *aggra* in caelo

lo audiuerit. Faciamus enim, alium quendam in caelum raptum *agētra* illa audiuisse, alterutrum tum certe factum esse necesse est, ut Paulo illa aut enunciauerit aut non. Si hoc placeat, non apparet, quomodo Paulus in oratione contra obtrectatores ad illa valde prouocare, aut multum in iis ponere potuerit, quae tamen qualia fuerint ipse nesciebat; si vero illud eligamus, verba illa Paulo certe enunciata non satis commode *agētra* appellari possunt, quamcunque etiam ceteroquin notionem sub hoc vocabulum subiiciamus. Quod si enim statuamus, solum Paulum ex eorum numero fuisse exceptum, quibus verba illa dici aut non debuerint aut non potuerint, cuiuslibet sane facile perspicuum est, quam multa in gratiam modo sententiae adamatae comminiscenda ac supplenda sint, quorum nullum vestigium in oratione apostoli reperitur. Si vero statuas, verba illa modo respectu Pauli ipsius dici *agētra*, quippe qui illa nemini mortalium enunciare aut debuerit aut potuerit; rursus apparet, multa tum dici quae ad probandum difficilia sunt.

§. VIII.

III) Tertium denique ad sententiam nostram probandam argumentum ex eo, quod reuelationem illam insequitur legitur, ducimus. Fuit scilicet illud malum valde excrucians apostolo eam ob causam illatum, ne sublimi reuelatione efferretur. Res itaque ita erat comparata, ut periculum elationis et quidem longe maius quam aliis ex rebus magnopere Paulo metuendum esset, cui malo graui admodum ac forti medicina occurri oportebat. Iam vero quemlibet facile concessurum arbitramur, magnitudinem periculi illius tum longe faciliorem esse ad intelligendum, si ipse apostolus raptus ac dignus habitus fuit, verba illa *agētra* audiendi, quam si modo ab alio audita cognoscere licuisset.

§. VIII.

Alterum iam adhuc restat supra propositum atque in prima vniuersae orationis nostrae parte adhuc expediendum, ut scilicet in causas inquiramus, cur apostolo tali orationis genere uti placuerit, ut primo adspectu, non de se ipse, sed de alio loqui videatur,

videatur, quas omnino non esse nullas plane persuasum habemus, etiamsi forte hodie illas certo inuestigare ac definire difficile est. Primo itaque id merito obseruamus, huiusmodi orationis genus non plane inusitatum aut a consuetudine abhorrens esse; quam ob rem crimini illud apostolo dari non debet. Sicut igitur aliis in locis in sua persona aliquid enunciauit, quod tamen saltim proxime non ad ipsum, sed magis ad alios, pertinebat; ita mirum videri non debet, quod hoc in loco contrarium facit, atque ad se pertinentia quasi de alio enunciat. Occurrit quidem alibi nullum in scriptis ipsius exemplum plane simile: in promptu tamen sunt, non plane dissimilia; sic v. g. in priore ad Corinthios Epistola (c. I, 13.) vbi apostolus, *quid? num Christus, inquit, distractus est? an Paulus pro vobis in crucem actus est?* loco eius quod dici debuisset, *an ego pro vobis in crucem actus sum.* Deinde non videmus causam idoneam, cur communem plurimorum sententiam improbemus, qui existimant, apostolum ex viuida indignitatis suae conscientia et ex intimo, quem haec scribens percipiebat, submissionis animi sensu, hoc orationis genere vti voluisse, quo suam aliorumque mentem magis a re adeo magnifica abduceret. Accedit quod fortasse colaphos Satanae magis extimescebat, si ea de re aut cogitaret acrius aut planius loqueretur. Nec enim tempore illo malo grauissimo vel saltim illius metu plane liberatus fuisse videtur.

§. X.

Communi vero huic interpretum et veterum et recentiorum sententiae, nobis quoque probatae, intercessit Reuer. D. GEORG. LVDOV. OEDERVS, qui probare instituit, raptum hunc non ipsi Paulo sed alii cuidam contigisse. Egit vero illud primo Dissertatione aliqua occasione dedicationis Gymnasii Carolini edita Onoldi, quam deinde *Animaduersionibus sacris* inseruit, inter quas primum locum tenet. Cum vero multi contra nouam hanc sententiam varia monerent, filius auctoris GEORG. WILHELM. OEDERVS, vt ipse pater in praefatione *Animaduersionum* narrat, Dissertationem de hoc argumento edidit, ac defensionem sententiae paternae in se suscepit, quam tamen diu licet multumque

tumque inquisitam nancisci nobis adhuc nondum licuit. Nobis in praesenti constitutum est, duo hic agere; primo ipsam Reu. OEDERI de raptu hoc sententiam ipsius verbis breuiter comprehensam sub adspectum lectoris subiciemus: deinde de argumentis auctoris ex parte dispiciemus, quibus communem sententiam laefactare, contra vero suam approbare et munire conatur.

§. XI.

Quod itaque ad primum attinet, ipse auctor Dodissimus (*Animaquerf. I. p. 16. 17.*) suam sententiam breuiter complectitur, ac Paulum ita loquentem inducit. *Nil mihi prodest gloriari, iactantia potius abstinere penitus necesse est. Nam postquam enarraui varia calamitatum genera, quibus me afflixit sanctissima prouidentia Dei, veniam quoque ad reuelationes et visiones eius arguenti, vt plane necesse sit mecum habitare minimeque efferi. Duas autem nar-rabo: mihi monstratus est pius quidam mibique probe cognitus Christianus, dudum pie defunctus, vt adeo vtrum sola anima, an haec corpori suo reddita, mihi ostensa sit, ignorem, quae et seire me Deus noluit. Is in tertium caelum, nam triplex mihi in visione monstratum est, ad Deum rapti visus, et verba haerere, qualia effari nemini mortalium par est, quasi intimae admissionis amicus. De hoc quoniam constat longe mihi antehabitu esse, gloriari decreui; in hoc ornando diuinam benignitatem potissimum admiror. De me nihil praedico, nisi quod multa me pati Deus voluit, et humilem abiectumque esse. Haecenus OEDERVS.* Ex hac sententiae ipsius breui expositione apparet, Virum Reuerend. persuasum sibi habere, orationem apostoli eiusmodi interpretationem postulare, secundum quam ratio raptus huius ita comparata sit, vt ex eo adeo nulla ad animi elationem sollicitatio extimescenda fuerit, aut oriri poterit, vt potius per se et sua natura ad apostolum deprimendum multum conferre debuerit. Ratio rei ex auctoris interpretatione in eo posita est, quoniam ex eo, quod alteri contigerit, perspicuum sit, fratrem illum pridem defunctum, atque in visione in caelum tertium rapti visum Paulo longe multisque partibus a Deo antepositum esse; id quod causam adferre debuerit apostolo modeste de se sentiendi, cum videret alios fideles propioris adhuc admif-

admissionis esse, et maiori familiaritate Dei dignos haberi quam se ipsum. Huc itaque Doctissimus Autor in dissertatione sua omnia confert, ut probet, totam apostoli orationem in eam, quam modo diximus, sententiam interpretandam esse.

§. XII.

Ante vero quam ipsa argumenta Viri Docti, quibus suam sententiam confirmat, videamus, vnum modo in antecessum monebimus, quod nobis totam illius interpretationem, sententiamque apostolo tributam admodum suspectam reddit. Pro certo ponit Vir Doctissimus, ac pro sententia sua ponere cogitur, Christianum illum eo tempore, quo illum Paulus in caelum vidit rapti, iam fuisse pie defunctum. Quod si ita se habet, ex eo consequi necesse est, fratrem illum eo ipso tempore, quo Paulus eum rapti vidit, iam in caelo tertio ac Paradiso degisse, gloriae et beatitudinis futuri seculi, saltem quod ad animam attinet, participem, ac proinde longe arctiori cum Domino societate ibi usum fuisse, quam quae in statum huius vitae cadit (conf. 2 Cor. V. Phil. I.) Concedi hoc ab omnibus necesse est, qui sacris litteris praeceutibus pro probato sumunt, animas fidelium corporum societate solutas confestim in caelum peruenire, atque ibi in statu aliquo valde beato et glorioso collocari. Si ergo idem Christiano illi iam pridem contrigerat, ut in paradiso viueret, mirum merito alicui videri potest, qui factum sit, ut longo vel saltem aliquo tempore post, Paulo eo demum rapti videretur, vbi iam pridem fuerat. Conuenientius potius fuisset, eum Paulo proponi tanquam pridem in caelo tertio collocatum. Si vero quis tantum hoc esse non putet, ut per id sententia *Oederiana* minus verisimilis reddatur, vnus tamen adhuc scrupulus superest, non tam facile eximendus. Ponere scilicet cogitur Vir Doctissimus, Paulum vitam in his terris adhuc agentem, per hanc visionem idcirco deprimi debuisse, quia homo alius, et quidem per id, quod post hanc vitam in Paradiso ac proinde in caelesti et glorioso statu expertus fuerat, ipsi antepositus arctiorique familiaritate Dei dignus sit habitus. Nos vero non perspicimus, quomodo Paulus in terris adhuc viuens, per comparationem huiusmodi hominis,

qui per mortem in caelestis et immortalis vitae statu iam pridem collocatus erat, singulariter deprimi potuisset. Ratio rei in eo posita est, quoniam ipsa natura translationis in Paradisum statumque caelestem id necessario efflagitat, ut quilibet fidelis in ecclesiam triumphantem iam translatus, felicior et Deo coniunctior sit et censeatur, quovis alio in militante adhuc versante: ita ut iure dici possit, minimum beatorum in caelo maiorem tamen esse maximo fidelium in terra. Interim tamen quilibet fidelis in terra certam spem habet in eundem aliquando locum ac felicem statum perueniendi, in quo alter vita iam functus collocatus est. Quamobrem posterior hic non commode dici potest priori illi ita antepositus, ut prior ex eo causam habeat idoneam eo magis se submittendi, quia quasi minoribus bonis in hac vita in terra a Deo adfectus sit, quam alter in seculo futuro in caelo. Tum igitur causa submissionis maioris idonea demum fuisset Paulo, si vidisset alii cuidam pariter in terris atque adeo in militante adhuc ecclesia secum viventi, aliquid praecipui, quod ipsi sperare non temere licuisset, a Deo tributum fuisse; ut v. g. in caelum tertium raperetur. Tum enim alter alteri dicitur proprie antepositus, si uterque eadem vel saltem simili conditione vitae est, ac nihilominus in alterum aliquid praecipui confertur, ad quod alteri tam facile adspirare non licet. Si vero quis excipere vellet, Paulum adhuc viatorem homini illi iam perfecto atque in patriam iam ingresso sese comparantem causam habuisse eo magis se submittendi, quia spes ipsi praecisa fuerit, eundem aliquando post excessum ex hac vita gloriae gradum conscendendi, quem ille in visione monstratus consequutus fuerat; facile apparet, commentum hoc fore in gratiam adamatae semel sententiae modo confectum, cuius nullum plane vestigium in sermone apostoli conspicitur. Immo si id tantum hac visione agebatur, ut Paulus ea edoceret, homines in patria iam viuentes viatoribus multum praestare, illa sane plane non videtur necessaria fuisse; quoniam ad apostolo certe minime ignotum esse poterat.

§. XIII.

Videamus vero iam potiora Clar. OEDERI argumenta, quibus suam sententiam confirmat, contrariam autem communi- que fere interpretum consensu probatam refellit. Primo itaque (*Animadversf. Sacr. p. 5.*) maxime virget comma quintum, ubi Paulus ex illius versione, *de tali*, inquit, *glorior, de me vero non glorior*. Hic manifestum esse dicit, *verba υπερ τῶν τοιῶν* opponi *verbis υπερ δε εμαυτῶν*, coniunctionem aduersatiuam *δε* habentibus, ac Paulum proinde aperte se ipsum homini illi in Christo, quem verbis *υπερ τῶν τοιῶν* designet, opponere, atque idcirco etiam necessario ab illo distinctum esse debere. Primo concedimus Viro Reu. verba *υπερ τῶν τοιῶν* in genere virili commodissime accipi, secus atque a nonnullis interpretibus fit, qui in genere neutro accipiunt, atque ita vertunt, *de tali re glorior*, i. e. gloriari possem. Verisimile enim est, verba *τῶν τοιῶν* c. 5. respicere verba *τῶν τοιῶν* c. 2. 3. Cum igitur hic vocabulum *τοιῶν* non ad rem sed ad personam pertineat, credibile est c. 5. illud in eandem sententiam accipi; qua de re parte secunda disputationis nostrae agemus, in qua ipsa apostoli verba explicare constitutum est. Sed licet hoc Viro Docto concedatur, nondum tamen idcirco concedi necesse est, apostolum se ipsum ab illo homine in Christo distinguere. Tum enim id demum consequeretur, quod Vir Doctus vult, si probatum esset, praepositionem *υπερ* necessario vertendam esse per *de*, nisi manifestam oppositionem per coniunctionem aduersatiuam *δε* significatam plane perire velimus. Cum vero etiam et quidem ex usu biblico aliter atque ita verti et accipi possit, ut oppositio, quam Paulus inter verba *υπερ τῶν τοιῶν* et verba *υπερ δε εμαυτῶν* facit, accurate conseruetur, quemadmodum parte secunda ostendemus; cadere ea necesse est, quae Vir Doctus cum ex significatione vocabuli *υπερ*, quam ipse hoc loco praefert, tum ex vera notione aduersatiuae *δε* contra communem sententiam depromit. Nec labefactant etiam nostram interpretationem infra exhibendam, quae Reu. Auctor (p. 6. 7. et 8.) disputat, quaeque eo maxime redeunt: ex communi sententia Paulum commate quinto negare, se loqui et

praedicare velle de reuelatione illa magnifica sibi facta, et tamen in superioribus commate scilicet 3 et 4 id iam fecisse atque etiam in sequentibus facere, quae agendi ratio cum candore apostoli coniungi nequeat. Commodiorem enim interpretationem, quae difficultates has effugiat, verba apostoli habere posse et habere, ex iis patebit, quae parte secunda ad explanationem sermonis Paulini comparata dicemus. Praesidium porro aliquod sententiae suae Vir Reu. (p. 13. seqq.) in eo ponit, quod vſitatissimam coniunctionis causſalis γαρ potestatem c. i. retineat, quam plurimi interpretes aliter sentientes perperam per *tamen* aut aliud vocabulum idem significans verterint, aut saltim, retenta vſitata illius notione, non satis apte ad sententiam vulgarem accommodare potuerint. At vero explicatio nostra infra docebit, consuetam coniunctionis γαρ potestatem in nostra sententia aequè commode, si non commodius, quam in *Oederiana* retineri posse. Denique Vir Doctissimus persuasum quoque sibi habet (p. 18 seqq.) vocabula εκτος τῆς σωματος (c. 2. 3) a nemine illorum commode explicari posse, qui ab ipſo dissentiant. Quae vero ad diluenda illa quae obicit pertinent, infra in medium proferemus, ne in praesenti nimis longi simus.

§. XIII.

Perpexit interim Vir Clar. suam sententiam in varias difficultates minime leues incurrere; hinc se ex illis expedire conatur. Operae pretium igitur erit videre, quam feliciter id praestet. Maximam difficultatem ergo ipse exponit (p. 9.) *apostolus accepit, inquit, castigationem satis acerbam diuinitus, ne maximis reuelationibus iragesceret superbiretque. Ergo insiciandum non est, istas reuelationes ad ipsum apostolum pertinere. Quid enim si alius accepisset ista decora, vel apostolus iis esseri, vel ne id fieret Deus inflata calamitate praecauere voluisset.* Ita Vir Doctissimus ipse difficultatem, qua sententia illius laborat, distincte explicat. Iam vero audiamus, vtrum nodos, quibus se constrictum sentit, soluat an scindat. Primo opponit dissentientibus ordinem verborum sententiae illorum non satis fauentem. Apostolum enim si idem sensisset quod ipſi, non scripturum fuisse ait, *Και τη υπερβειη των*
αποκλι-

αποκαλυψεων να μη υπεραιρωμαι, sed potius, και να μη υπεραιρωμαι τη κ. τ. λ. Verum quam levis sit haec obiectio, ipse Vir Doctus (p. 10.) non obscure fatetur, quippe quem minime fugit, Latinos et Graecos in verbis collocandis ordine naturali et grammatico non ita adstringi, ut sibi religioni ducant ab illo frequentissime recedere. Ut taceamus, Reu. OEDERI sententiam in eandem plane difficultatem incurrere, quam contrariae obicit. Nam si in illius sententia ordo verborum grammaticus et maxime naturalis accurate retineri debeat, ita scribendum est, και τη υπερβολη των αποκαλυψεων, εδοθη μοι σκολοψ τη σαρκι κ. τ. λ. να μη υπεραιρωμαι. Deinde praesidium petit Vir Reuer. a vocabulo υπερβολη, contendens, illud quidem, si id quod nimium est significet, de rebus dici, in quibus modus excedatur, non vero idem fieri, si excellentiae notio ipsi subiicatur, quae ex vulgari sententia hic subiecta sit; in hoc enim casu modo in personis poni solere. Sic dici v. g. υπερβολην τιμωριας, si in suppliciis sumendis modus excedatur. Contra haec vero sequentia obseruari velimus.

1) Vocabulum υπερβολη si originem illius spectemus, generatim transitum modi communis significat, siue id fiat in bono siue in malo. 2) Ipse Doctiss. OEDERVS (p. 11.) negare non audet, exempla a Raphaelio ex Polybio prolata probare, vocabulum υπερβολη interdum saltem excellentiam significare, ubi de rebus dicitur. Id quod etiam ex illo loco apparet, quem ipse Vir Doctissimus (p. 10.) ex Thucydide profert; quippe in quo υπερβολη αρετης, quod ipse summus virtutis gradus vertit, nihil aliud est aut esse potest, quam excellentia virtutis siue quod idem est, *summa aut excellentissima virtus*. 3) Cum Vir Doctissimus verba υπερβολη των αποκαλυψεων nolit verti excellentia reuelationum, sententiam toti commati durissimam, ut lenissime dicamus, tribuere cogitur, quae quantum nos videmus aegre concoqui potest. Statuit scilicet, si ea quae (p. 10. II. coll. p. 22. seqq.) in medium profert, in vnum conferamus; vocabulum υπερβολη significare hoc loco *finem siue extremum reuelationum illarum*, in quibus alium quendam in caelum rapti viderat. Hoc pro certo posito, hanc apostoli veram sententiam esse existimat. *In fine illarum visionum*
supra

supra c. I. indicatarum, quae mihi Damasci primo conuersionis tempore versanti contigerunt, et ultimo quasi loco obiecta mihi est imago calamitatum innumerarum grauissimarumque, quae perpeti deberem in posterum. (conf. Act. IX, 5. 16.) Vidi etiam in visione angelum Satanae colaphis me caedentem, ad significandas calamitates varii generis a Satana excitandas. Haec vero omnia in visione facta, mihi-que tempore illo ostensa, sunt, ne hostis Christi manerem et pergerem saevire et insultare, sicut adhuc fecerant, ecclesiae. Haec interpretatio, quam aliena sit ab omni verisimilitudine, et in quantas difficultates incurrat, paucis ostendemus. (1) Vir Doctissimus notionem vocabuli υπερβολη hic eligit, quam solide probare in huiusmodi oratione nunquam poterit, ut scilicet finem, extremum siue exitum rei alicuius gestae significet. Exemplum, quod ex Polybio profert, qui υπερβολας των ορων commemoret, rem non conficit. Quodsi enim vel maxime concedamus, vocabulum υπερβολη hoc loco simpliciter finem siue extremum, verticem significare, quod tamen nobis nondum plane exploratum videtur; ex eo tamen non sequitur, posse etiam vocabulum ad finem seu extremum rei gestae et euentus alicuius transferri. Sic v. g. latine quidem v̄sitate dicitur, vertex montis pro illius extremo, sed ideo non statim licet etiam dicere vertex orationis vel rei gestae, pro illius sine siue extremo. In libris N. T. saltem in eam sententiam, quam Vir Reu. in gratiam interpretationis suae defendere cogitur, nusquam accipitur. Locus (2 Cor. III, 17.) eum plane nil iuuat, quippe qui non nisi dura et obscura interpretatione adhibita aliquid confert ad sententiam semel adamatam probandam. Lectores enim incorrupti et liberi iudicii facilius credent, tenebras interpretatione Viri Docti loco illi offusas, quam, ut ipse sibi persuadet, lucem vel saltem iuculam, quemadmodum loqui amat, adlatam esse. (2) Ex sententia Clar. OEDERI verba τη υπερβολη των αποκαλυψεων non, ut ab omnibus aliis interpretibus factum est, cum verbo υπεραιρωμαι coniunguntur, sed potius cum verbis, εδοθη μοι σκοπος. u. τ. λ. hoc modo: in sine reuelationum illarum data mihi est fides in carne &c. ne efferar i. e. rursus ecclesiae, ut olim, insultem.

tem. verum enim vero, si verba τῆ υπερβολῆ των αποκαλιψων ita interpretanda, nec cum verbo υπεραιρωμαι iungenda essent, apostolus sine dubio dixisset, εν τη υπερβολῆ &c. Nec enim haec vel alia similis praepositio in hoc orationis genere facile praetermissa fuisset. (3) In gratiam sententiae tuae multa sentire vel potius comminisci cogitur Vir Reu. quae ex oratione apostoli minime colligi possunt. Cogitur enim primo statuere quae c. 7. de *sude in carne* et *angelo Satan* dicuntur, in visione modo Paulo ostensa esse, cum tamen apostolus dicat εδοθη μοι κ. τ. λ. *data mihi est sudes &c.* non ostensa modo. Deinde dicere quoque cogitur, (p. 26.) preces, quibus malum illud deprecatus est apostolus, pariter in visione modo esse factas, cuius tamen rei nullum plane vestigium apparet. (4) Durum etiam est, quod finem visi huius hunc fuisse dicere cogitur, vt ne apostolus pergeret saeuire et ecclesiae insultare. Primo enim Paulus etiam ex Viri Docti sententia iam emendatus et Christo additus erat, cum sudes illa et angelus Satan ipsi in viso monstrarentur. Hinc vix credibile est, tristibus adeo ac minacibus visis impendentes calamitates praenuntiantibus apud ipsum fuisse opus, ne plane rursus a Christo deficeret, immo ne denuo in ecclesiam saeuiret. Licet enim libenter concedamus, calamitates fidelibus eo quoque consilio adferri a Deo, ne refrigescant, atque vt contra pericula defensionis muniantur; Paulus tamen, vbi de suis calamitatibus loquitur, quod locis innumerabilibus fit, nunquam vel minimo indicio significat, se eam maxime ob causam tot malis prae aliis apostolis cumulatam esse, vt iis quasi refrenaretur, ne rursus saeuiret et ecclesiae insultaret. Iniurius sane nobis in apostolum esse, immo ipsi contradicere videtur, qui statuit, eum minis potius ac terribilibus visis in officio retineri debuisse, quam cogitatione indulgentiae diuinae, quam statim in principio conuersionis plane singularem expertus fuerat. Ipse certe apostolus causas impellentes, cur in officio maneat, longe alias commemorat, quando id agit, quam quas Vir Reu. hoc loco in gratiam interpretationis suae ponere cogitur. (cf. Phil. III, 7. seqq. 2 Cor. III, 10. II. 14. 15. 16. seqq.) Deinde verbum υπεραιρωμαι proxime et proprie

G

non

non significat saeuire et insultare, sed animo efferri, sibi que cum aliorum contemtu placere propter praestantiam rei alicuius magnae, quam quis consequutus est; licet ex illa animi elatione postea saeuitia in alios oriri possit. Persuasum nobis habemus, lectorem attentum atque a partium studio remotum facile perspecturum, difficultates, in quas Vir Reu. in interpretando c. 7. et 8. ideo se conicere cogitur, quoniam negat Paulum fuisse hominem illum in caelum tertium raptum, multis partibus grauioribus esse, quam illam, qua sententia vulgaris implicatur, in eo positam, quod Paulus scilicet tanquam de alio loquatur, cum tamen se ipsum dicere et intelligi voluerit.

§. XV.

Supereest adhuc vna difficultas, qua sententia Oederiana premitur, quam auctor, cum illam animaduertent, ita simul exponit atque effugere conatur. (p. 9. 10.) *Nihil praeterea, inquit, vel suspicari potui, quo compelli se fuerint passi interpretes, ut apostolum et hominem in Christo eundem crederent, nisi quod fortasse 2 Cor. XII, II. nonnullos mouit. Nam cum de se fateretur ἡγεμονία μου καὶ ἡδομῆς μου, ὑμῖς με ἠγαυροῦσατε, sane quae paulo ante dicta sunt, ad laudem pertinere videntur, non alterius cuiusquam, sed apostoli ipsius. Verum paucis respondeo. Gloriatum vtrique fuerat Paulus, sed quod probe notandum, non de iis, quae accepisset, sed quae et passus esset in honorem Supremi Numinis, c. 5. et quae ipsius quidem et ceterorum apostolorum opera facta essent, sed a solo Deo c. 12. Reuelationes autem apostolo factas continere aliquod laudis argumentum, vel ipsum esse, qui in tertium caelum raptus est, minime sequitur. Ut itaque difficultatem animaduertent effugiat Reu. Auctor, negat Paulum vilo modo gloriari voluisse rebus ad laudem suam pertinentibus; idque ex eo probare instituit, quoniam apostolus ipse dicat. c. 5. (coll. c. XI, 30.) se non nisi infirmitatibus suis siue calamitatibus, aut saltem iis modo bonis, quae Deus per ipsum ad aliorum salutem fecerit, gloriari velle. Sed minime hoc modo se expedit Vir Doctus. Nam si apostolus c. 5. (coll. c. XI, 30.) simpliciter negaret, se rebus ad laudem suam pertinentibus gloriari velle; factis ipsis huic effato repugnasset. Nam inter illa, quibus*

Cap.

Cap. XI, 7-12. et 22-29. gloriatur, aperte talia sunt, quae sane non ex calamitatum, sed ex earum rerum genere sunt, quae ad laudem apostoli existimationemque apud alios pertinebant; v. g. quod nullum stipendium a Corinthiis acceperit, quod Ebraeus, quod Abrahami semen &c. fuerit. Quodsi vero excipere velis, apostolum post vocem, *se infirmitatibus gloriari velle*, Cap. XI, 30. et Cap. XII, 5. semel iterumque editam, non amplius gloriari voluisse aut debuisse rebus ad laudem suam pertinentibus; etiam hoc falsum esse res ipsa docet. Nonne enim illa omnia, quae Cap. XII, 14-18. profert, ita sunt comparata, ut ad laudem illius pertineant? et nonne toto Cap. XIII. multa praedicat de potestate a Domino sibi data, qua in Corinthios uti possit? nonne etiam ad laudem pertinet, quod negat, se vel summo apostolo inferiorem esse? (Cap. XII, 11.) Si ergo apostolus vocem illam suam, *se infirmitatibus gloriaturum*, vel maxime non diserte angustioribus finibus circumscripsisset; ipsis tamen factis suis nos doceret, illa non simpliciter sed cum aliqua exceptione esse intelligenda. Iam vero diserte quoque aliquam exceptionem ipse fecit, c. 9. ita scribens: *lubenter igitur potius gloriabor infirmitatibus*. Vides aperte, apostolum hic comparate loqui, atque id dicere, quod potissimum et maxime facturus sit; quo ipso tamen cauet, ne quis putet, se plane nihil de aliis rebus dicturum, quae in infirmitatum genere positae non sunt. Tacemus, commemorationem calamitatis, (Cap. XII, 7.) quae praetermitti non debebat in infirmitatum genere, quia maxima et atrocissima erat, postulasse mentionem aliquam rei summae et plane extraordinariae, quae illius causa atque occasio exstitit: quoniam alioqui nuda commemoratio infirmi mali aut non satis intelligi, aut etiam facile cuiquam offensioni esse, immo a falsis apostolis, hominibus sane maledicentissimis, crimini dari potuisset Paulo. Iustam ergo causam habuit apostolus, etiam post editam vocem illam (Cap. XI, 30.) tangendi nihilominus rem aliquam, quae non ex infirmitatis sed ex laudis genere erat. Vnum adhuc occurrit, quod *Oederianam* sententiam premit. Dura scilicet et difficilis in illa euadit interpretatio c. 6. Dixerat nimirum Paulus c. 5. *pro tali gloriari possum*.

Iam igitur c. 6. causam illius rei subiecturus, id quod coniunctio γὰρ indicat, ita pergit: *nam si vellem gloriari, non essem futurus insipiens, quia verum dicere.* Hunc in modum verba apostoli cohaerent et optime sibi constant, vt infra pluribus docebitur. Si vero Oederianam sententiam sequamur, sensus verborum c. 5. hic erit: *de alio quodam in caelum rapto mihiq̄ longe anteposito gloriabor, de me vero infirmitates modo praedicabo.* Nam si gloriari vellem de rebus praecelavis ad me pertinentibus, (ita ipse OEDERVS verba haec c. 6. explicat p. 22. extr. et 23. in princ.) *non forem stultus etc.* Quilibet facile animaduertit in hac verborum interpretatione positam ab apostolo coniunctionem causalem γὰρ non satis conuenire, orationemque minus bene cohaerentem facere. Quodsi enim Paulus illud dicere voluisset, quod haec interpretatio indicat, ponenda potius c. 6. fuisset coniunctio aduerfatiua δε h. m. *Quodsi vero nihilominus de rebus praecelavis gloriari vellem, non agerem stulto, quia multa habeo ex hoc genere, quae salua veritate dicere, possem.*

Pars secunda, qua ipsa oratio apostoli a c. 1-7. explicatur.

§. XVI.

Sed sufficiant haec de prima orationis nostrae parte. Accedimus itaque ad alteram, ipsa apostoli verba a commate 1-7 breuiter interpretaturi. Tria vero haec apostoli oratio complectitur. Primo generatim negat gloriari sibi vtile esse c. 1. Deinde reuelationem plane singularem atque eximiam exponit c. 2-4. Denique causas sūsus explicat, cur non consultum sit illa re gloriari c. 5-7. Primo itaque generatim negat gloriari sibi vtile esse c. 1. cuius verba ita se habent. *Καυχᾶσαι δὲ ἔσσι μοι, ἐλευσσομαι γὰρ εἰς ὄψατιας καὶ ἀποκαλύψαις Κυρίου.* Hic apostolus primo negat gloriari sibi vtile esse, deinde vero causam illius rei subiicit. Prius sit verbis *καυχᾶσαι δὲ ἔσσι μοι*, i. e. *gloriarī sane non conducit mihi.* Sententia apostoli, si eam breuiter enunciare velimus, haec est: de me ac rebus meis multa et multum dicere atque praedicare, inprimis vero de illis, quae magnificae sunt ac videri possunt, nec aliquid per se ac sua natura con-

conianctum habent, quod excruciet, coerceat atque animi elationem reprimat; mihi profecto ipsi vtile non est: Quo vero planior fiat haec apostoli sententia, duo adhuc obseruanda censemus. Primum est, quod attendentibus facile apparet, res, quas capite superiore de se commemorauerat, quibusque obtreclatoribus par immo longe superior erat, non vnus eiusdemque generis esse. Nonnulla enim ita comparata sunt, vt honori ac laudi per se ducerentur, atque hominibus etiam saltem ex parte grata essent; v. g. Israelitam, Ebraeum, Ministrum Christi esse; sine stipendio a Corinthiis accepto euangelium illis magno cum labore nuntiasse, magnis operibus ac miraculis inclaruisse &c; alia vero ita sunt comparata, vt quidem Christi causa illa et facienti et toleranti sint honesta et honorifica, cum ignominia tamen ac contemptu ex communi sensu et sententia, atque cum dolore et molestia coniuncta; ex illis facilius elatio animi et inuidia aliorum nasci potest, ex his vero minus illius rei periculum est. Apostolus itaque gloriari sibi vtile esse negans, prius potissimum rerum genus spectat, negatque vtile sibi esse, de iis multum dicere; cum propter sollicitationem ad superbiam, tum propter alienam inuidiam ac reprehensionem; praefare itaque, posteriore potius rerum genere gloriari, quoniam in illo iam per se medicina aliqua insit, malis et periculis inde metuendis opposita. Alterum, quod ad perspiciendum eo melius apostoli consilium pertinet, atque idcirco notari debet, hoc est: apostolus diserte scribit, *gloriari sibi non conducere*, vt persuadeat Corinthiis, se nec cupide nec sua causa de se ac rebus suis honorificis inprimis loqui; se enim nullam ex ea re vtilitatem percipere, sed potius variis se periculis obiicere; quidquid ergo faciat, se quasi coactum et inuitum facere, atque vniuersae vtilitatis eorum causa. Hinc ait, *MIHI sane non conducit gloriari*; hinc quantum ad me attinet, commemoratione rerum euentorumque meorum inprimis honorificorum libenter superfederem, si modo per furores obtreclatorum, per causam ipsius Domini, vestramque vtilitatem et praemunionem liceret.

§. XVII.

Progredimur iam ad causam enuntiationis ab apostolo subiectam atque his verbis expressam: *ελευσομαι γαρ εις οπτασιαι και αποκαλυψεις Κυριου*, i. e. *veniam enim ad visiones et reuelationes Domini*. Sententia huius essati ex iam dictis nihil obscuritatis habet, breuiterque comprehensa haec est. Dixi, non prodesse mihi gloriari, sublimibus praesertim et honorificis; quod quam verum sit, planum vobis faciam, *veniam enim ad visiones et reuelationes Domini*: atque proinde essatum meum ex hoc genere rerum illustrabo. Ex qua breui declaratione cum cohaerentia sermonis apostolici non minus, quam vera sententia satis appareat; nihil superest quam vt de visionibus ac reuelationibus Domini pauca adtingamus. Dominus sine dubio Iesus Christus est, cui Paulus seruiebat; *κατ εξοχην* ita appellatus. Visiones vero et reuelationes illius planissime illae dicuntur, quae ab ipso obiectae fuerant Paulo. Cum vero apostolus *οπτασιαι* et *αποκαλυψεις* commemoret; non multum ad rem ipsam interesse videtur, vtrum distinguantur haec duo nec ne. Si distinguere placeat, *οπτασιαι* poterunt cum Ven. Bengelio referri ad ea, quae videntur, *αποκαλυψεις* vero ad ea, quae audiuntur, animo diuinitus atque extraordinaria ratione permoto. Si vero id paulo subtilius longiusque petatum videatur; duo haec ita quoque distinguere licebit, vt *οπτασιαι* generatim permotiones adfatusque diuinus mentis extraordinarios vna cum omnibus, quae illis comprehenduntur, significant; vocabulo vero *αποκαλυψεις* finis designetur, ad quem diuinae huiusmodi actiones referri solent, in eo videlicet positus, vt ope illarum iis, quibus contigerant, varia reuelarentur et ostenderentur. Quodsi placeat, verba apostoli hanc interpretationem habebunt: veniam ad visiones a Domino obiectas, quibus mihi varia patefecit et significauit. Interim ex historia Pauli neminem fugere potest, apostolum saepius dignum fuisse habitum visionibus et patefactionibus extraordinariis. Nam praeter id, quod in prima illius ad sanitatem reuocatione factum legitur, (Astor, VIII.) alia adhuc in illius historia occurrunt ad hoc rerum

genus

genus pertinentia; cf. v. g. Act. XVIII, 9. 10. Cap. XXII, 17. Cap. XXVII, 23. Gal. II, 2.

§. XVIII.

Accedimus nunc ad ipsam reuelationem eximiam c. 2. 3. 4. expositam, cuius narratio duas partes continet. Commate enim 2. raptum in caelum tertium, commate vero 3. 4. raptum in Paradisum commemorat. De priori ita loquitur: *noui hominem in Christo ante annos quatuordecim, (sive in corpore, non noui; sive extra corpus, non noui, deus nouit;) raptum talem usque in tertium caelum.* Duas aperte res hoc incisum comprehendit distincte quoque tractandas. Primo ipsam rem gestam enarrat, quatenus illam plane exploratam habebat; deinde per Parenthesin illa interponit, quorum ratio ipsi non satis constabat. Quae satis explorata ipsi erant, his verbis exprimit: *noui hominem in Christo ante annos quatuordecim, raptum talem usque in tertium caelum.* In his verbis primo temporis ratio ab apostolo notata breuiter expedienda est. Illud itaque satis perspicuum ex verbis apostoli est, contigisse ei rem hanc plane memorabilem, quatuordecim annis ante, quam posteriorem ad Corinthios epistolam scripserat; sed quomodo hi quatuordecim anni computandi et conficiendi sint, aut cur apostolus interuallum temporis, inde a re gesta iam elapsi, accurate definiat, non aequè perspicuum atque exploratum est interpretibus. Quod ad primum attinet, accurate annorum computatio suas omnino difficultates habet, eamque ob causam sententiae quoque interpretum valde discrepantes sunt. Persuaserunt sibi nonnulli, raptum hunc incidere in triuuium illud, quod Paulus a Domino primum arreptus Damasci caecus exegit. Displicet vero haec sententia HERMANNO WITSIO, (in Meletemat. Leidenfibus in Praelect. de vita Pauli S. II. §. 13. 14. p. 20. seqq.) qui eam nec temporis rationibus satis conuenire, nec etiam aliquid verisimilitudinis habere probare instituit. Ipse vero rem hanc illo tempore factam esse existimat, quo Paulus vna cum Barnaba Spiritus Sancti iussu Antiochiam reliquerit, vt ethnicis euangelium nuntiaret; (Actor. XIII.) id quod temporis rationibus melius conuenire, atque etiam propter alias causas verisimile

simile videri arbitratur. * Nobis in praesenti nec vacat nec libet causam hanc disceptare; sufficit nobis in praesenti, quod apostolo diserte significante nouimus, quatuordecim iam annos ab illius raptus tempore elapsos fuisse. Alterum restat, in quod ut curatius inquiramus, instituti nostri ratio magis efflagitat. Quaeritur scilicet non immerito, cur apostolus longum satis praeteriti temporis intervallum diserte commemoret? Quodsi itaque nobis in re, ad plane definiendum difficiliore, sententia tamen dicenda sit, ratio rei ita comparata videtur. Admodum scilicet verisimile, si non plane exploratum est, apostolum nemini mortaliū vsque ad illud ipsum tempus, quo haec scribebat, de eximia illa reuelatione aliquid aperuisse, atque adeo rem tantam per quatuordecim annos silentio plane pressam tenuisse; de illa in posterum quoque non facile quidquam enuntiaturus, nisi status rerum, quae Corinthi gerebantur, diuturno huic silentio finem tandem attulisset, atque apostolum rem illam non tam edisserere, quam modo tangere coegisset. Apostolus itaque temporis iam elapsi spatium notans, Corinthiū significare voluisse videtur, se non ostentatione nec vanae gloriae cupiditate impulsū, ad commemorationem rei adeo singularis accedere, id quod vel ex eo existimari queat, quoniam illa iam ante annos quatuordecim quidem

* In temporis rationes quoque inquit Clar. 10. CHRISTOPH. HARENBERGIUS in *Exercitatione de Paulo in caelo tertio agnata comperio*, quae legitur in *Biblioth. Bremensi Class. VI. Fasc. 4. N. II. p. 611. fgg.* Contendit vero Vir Doctissimus l. c. §. 80. p. 630. seqq. scriptam esse a Paulo posteriorem epistolam ad Corinthios A. C. 58. ac proinde reuelationem ipsi factam incidere in A. C. 44. Postea tamen mutauit sententiam in *Commentatione de XIV annis Paulinis ad illustranda loca 2 Cor. XII. 2. Gal. II. 1. pro definiendo conscripserat alterius epistolae ad Corinthios anno*; quae pariter inserta est *Biblioth. Bremensi Cl. VII. Fasc. 5. N. V. p. 886. fgg.* In hac commentatione §. 2. p. 892. Pauli conuersionem ponit A. C. 34. visionem vero hoc loco narratam A. C. 37. scriptam vero epistolam circiter A. C. 55. Hanc sententiam suam posteriorem effatis Taciti, Suetonii, Iosephi inimo ipsis Sacris Litteris melius conuenire putat. AVGVSTINVS CALMETVS in *Praefat. Comment. Litt. ad 2 ep. ad Corinthios* p. 245. scriptam epistolam censet A. C. 57. raptum vero Paulo contigisse A. C. 43. *Comment. p. 287.*

dem gesta, nec tamen eo vsque cuiquam mortalium a se patefacta sit. Conuenit hoc egregie apostoli modestiae ac prudentiae, qui singularia atque extraordinaria nec omnibus ad salutem scitu necessaria, non temere euulgabat, nisi certae ac graues rationes illud efflagitarent. Cuius rei illustre quoque exemplum habemus in priori ad Corinthios epistola (Cap. XV.) vbi apostolus *mysterium vobis, inquit, dico, non omnes obdormiscemus, omnes vero transmutabimur in momento, in vltima tuba, (canet enim) et mortui excitabuntur incorrupti, et nos transmutabimur.* Ex qua oratione apparet, Paulum ipsum mysterium illud transmutationis viuorum in die Domini cognitum quidem pridem habuisse, at non prius enunciaſſe, quam ratio ecclesiae Corinthiacae id postulare videbatur. Conueniebat etiam haec minus necessarium a plane necessariis adhibita in tradenda doctrina Christi distinctio indoli Corinthiorum, qui multa quidem scire gestiebant, sed cognitionem rerum magis ad ostentationem quam ad vitam et vsum referebant. Insigne sane moderationis et prudentiae apostolicae exemplum hic ante oculos habemus; quod si omnes omni tempore sequi voluissent, qui extraordinaria et singularia aut cognouerunt et experti sunt, aut cognouisse se et expertos esse saltim sibi persuaserunt; multae lites, quibus ecclesia valde turbata et conuassata est, vel plane praecisae vel facile sedatae essent. Quod si etiam statuamus, sicut admodum verisimile est, Paulum haec scribentem nondum plane liberatum fuisse incurſibus et contumeliis angeli Satanici; noua ratio apparebit, cur apostolus longitudinem praeteriti temporis *notet.* Probare scilicet hoc modo instituit, quam verum sit, quod in principio dixerat, gloriari rebus eximiis aut temere de iis cogitare et loqui sibi neutiquam conducere; idque ex eo apparere, quoniam iam per quatuordecim annos, permittente Domino, incurſus et contumelias Satanae perpeſſus sit, ne animus reuelatione adeo eximia intumesceret. Vnicum adhuc de coniunctione verborum *ante annos quatuordecim*, aptissima adiungimus. Arcius scilicet cohaerent et coniunguntur cum verbis inferioribus, *raptum, in caelum, triennium*, quam cum superioribus,

bus, *noui hominem in Christo*; quo obseruato sententia erit: *noui hominem in Christo, ante annos quatuordecim raptum in caelum tertium.*

§. XVIII.

Iis itaque quae ad tempus pertinent pro nostri instituti ratione expeditis, accedimus ad reliquam *commatis*, quod tradamus cum maxime partem, verba scilicet *noui hominem in Christo, raptum talem in caelum usque tertium.* Primo itaque dicendum est de sententia verborum *noui hominem in Christo.* Apostolus itaque appellat se hominem in Christo, at non statim apparet, cur ita de se loquatur. In Christo esse alioquin idem est, atque in vera illius communione et societate esse. Sic Apostolus alibi (Rom. XVI, 7.) Andronicum et Luniam ante se in Christo esse coepisse, id est Christianos factos esse, adfirmat. Egregia sane veri Christiani definitio, qui in Christum quasi insitus est, qui vitam ab illo et salutem accipit, quique bonis illius et fruitur et vititur, ac qui praeterea non sibi amplius sed Christo uiuit et seruit. (cfr. Galat. II, 20. 2 Cor. V, 15.) Dicit vero poterit, apostolus hominem se in Christo appellare in eam sententiam, quasi diceret, dum de re plane singulari loqui insituo, quae tamen nihilominus mihi vere contigit, quamque certo exploratam habeo; merito reputo mecum, ne mihi ea in re aliquid tribuam aut placeam, humunculum me esse, vnum ex multis, nec per se aliis meliorem aut digniorem, qui proinde, sicut alia omnia, ita etiam hoc maxime, immerito plane Christi fauori acceptum referre, atque idcirco vnice etiam ad illius gloriam amplificandam commemorare debeat. Quod Paulus hac ratione breuius et aliquanto obscurius significarat, id alibi pluribus verbis et disertius facere solet, vt omnia, quae praeclara sunt et praestantiam aliquam habent, a se remoueat et Christo vnice vindicet. Sic v. g. in priori ad Corinthios epist. (Cap. XV, 9. 10.) *minimus enim, inquit, sum inter apostolos, indignus quippe, vt apostolus dicar, propterea quia ecclesiam Dei vexaui: indulgentia vero Dei sum quid sum, et indulgentia illius erga me non vana facta est, sed plus quam illi omnes laboraui; non vero ego, sed indulgentia Dei quae mecum*

cum est. (cfr. 2. Cor. XII, II.) Rationem vero, quam apostolus ipse in huiusmodi rebus secutus erat, alias aliis quoque commendat, eosque cogitare iubet, omnem gloriandi causam homini praecisam esse, quoniam nihil plane a se, sed omnia a Deo habeat. (cfr. 1. Cor. III, 6.) Licet vero apostolus intimo indignitatis sensu ita loquatur, simul tamen illud clare adfirmat, rem ipsam sibi plane exploratam esse; id quod vocabulo *αἰδᾶ* significat, quod etiam alibi libenter usurpat, quando certam rei alicuius persuasionem confirmare vult. (cfr. Rom. VIII, 28. C. XIII, 14. 2 Cor. V, 1. coll. Ioh. XX, 15. 16. 17.) *

§. XX.

Esti vero haec interpretatio nihil incommodi habeat, cogitandum tamen lectori adhuc permittimus, utrum non verba

D 2

Pauli

* Ita etiam AUGUSTINUS CALMETVS interpretatur, *Comment. Litter. p. 257.* ad verba *scio hominem in Christo*, ita scribens: *Christianum hominem in Iesu Christo regeneratum, et religionis eiusdem, cuius ego & vos sumus.* Singularis sententia esset Cl. IO. CHRISTOPHORI HARENBERGII de notione verborum *in Christo*, in *Disput. De Paulo in caelo tertio aegrotā conperro*, quae legitur in *Biblioth. Brem. Cl. VI. Fasc. 4. p. 60. seqq.* Si eam iudices ex verbis I. C. WOLFFII, in *Notis Philol. p. 676.* ita scribentis: *inter ea*, (quae scilicet non satis ab Harenbergio firmata sunt) *id imprimis numero, quod αἰδῶμαι ἢ Χριστῷ pro homine viliori non renato accipi vult, in oppositione ad hominem per Christum, Gal. I, 1.* Nos vero hanc sententiam ex verbis HARENBERGII adeo non perspicere possumus, ut nobis plane contrarium dicere videatur. Ita enim verba illius se habent l. c. p. 627. *Αἰδῶμαι σκοπο postulantē viliorē quandam norat, vid. Marc. XIV, 13. Io. XIX, 5. 14. Αἰδῶμαι et ἀρξῶμαι ἢ Χριστῷ sive αἰδῶμαι ὅτι differunt ut κτιοῖς et κατὰ κτιοῖς, ut iniuriati et non iniuriati, ut patet ex 1. Cor. II, 9. 10. 1 Tim. VI, 11. 2 Tim. III, 11. 2 Petr. I, 21. Αἰδῶμαι ita sumi videtur in oppositione ad hominem per Christum, Gal. I, 1. pro viliori non renato, 1 Tim. VI, 16. ubi dicitur, quod nemo hominum Deum viderit aut visurus sit. Fatemur quidem, verba haec paulo obscuriora esse; interim tamen id videtur ex iis apparere, Virum doctum illud tantum dicere, vocabulum *αἰδῶμαι* solum positum, sine huiusmodi additamento, ἢ Χριστῷ vel ὅτι, significare interdum hominem vilem, non renatum, cum hoc additamento vero ex HARENBERGII sententia p. 629 et 630. explicata, significat hominem insignem, primum apostolum et Christianum; non nudum hominem, sed initiatum, summumque apostolum.*

Pauli commode etiam ita intelligi possint, ut verba εν Χριστω, magis cum vocabulo *οιδου* quam cum vocabulo *ανδρωνον* coniungantur; quo posito, apostoli sententia haec erit: *se nosse in Christo*, hominem raptum esse in caelum tertium: *nosse vero in Christo*, tum idem erit ac certissime et sine omni dubitatione aliquid nosse ac plane exploratum habere. Quod si improbetur, Paulus his verbis non solum rei ipsius veritatem, sed etiam certissimam illius persuasionem adfirmabit. Quo vero haec interpretatio eo dignior habeatur, de qua amplius cogitetur, duo adhuc monebimus. Primum est, quod huiusmodi asseueratio grauissima non debeat cuiquam superuacanea videri. Loquebatur enim apostolus de re inusitata, quam nemo alius cognouerat, ac cuius proinde solus Christus testis esse, certamque illius fidem in animo facere poterat. Quamobrem non inconueniens videtur statueri, apostolum hoc dicere velle: noui ipse rem certissime Christi vi, atque idcirco plane exploratum habeo, me non vanam imagine esse delusum; quamobrem illud etiam aliis in Christo, siue per Christum adfirmare possum, cuius nomine in re incerta abuti mihi plane nefas est. Nec sine causa apostolus tam grauiter hac de re asseuerat. Non solum enim propter exsuperantiam et insolentiam rei dubitatio aliqua facile oriri poruisset, sed Corinthii etiam ipsi suspiciosi, pseud-apostoli vero plane criminosi et maledici erant; quibus ideo, quantum fieri poterat, apostolus occurrere voluit ac debuit. Alterum quod adiungere placet hoc est. Paulus in extremo Cap. XI. atque adeo in oratione proxime superiori, rem aliam, quam extra omnem dubitationem positam esse cupiebat, pari grauitate adfirmat. *Deus et pater, inquit, Domini nostri Iesu Christi nouit, qui est laudatus in aeternum, me non mentiri. Damasci ethnarcha Aretae regis &c.* Et in epistola ad Romanos tenerrimum suum erga Iudaeos sibi admodum inuisos adfectum declaraturus, *veritatem dico, inquit, in Christo et non mentior, cuius rei testimonium mihi perhibet conscientia mea in Spiritu Sancto &c.* (Cap. VIII.) Quemadmodum igitur loci hi modo prolati magnam omnino rerum similitudinem cum nostro habent; sic alius adhuc succurrit ex epistola ad Romanos, (Cap.

(Cap. XIII, 14.) rebus non modo, sed etiam verbis ipsis admodum similis. Ita enim loquitur ibi apostolus: *οὐδὲ καὶ πεπεισμαι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ* i. e. *noui ac plane mihi persuasum est in Domino Iesu &c.* vbi sane sententia verborum *οὐδὲ ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ*, quocumque etiam modo interpreteris, semper tamen eo redibit, vt apostolus factam sibi certissimam illius, de qua ibi sermo est, rei fidem confirmet.

§. XXI.

Sequuntur iam verba huius commatis reliqua, *raptum talem in tertium usque caelum*. Primo vocabulum *τοῦτον* notandum est, quod interpretes nonnulli redundare putant, idque aliorum scriptorum exemplis comprobant. Licet vero haec sententia per se nihil incommodi habeat, videtur tamen vocabulum *τοῦτον* in sententia explananda retineri, et aliquam vim habere posse. Dum scilicet apostolus dicit: *noui hominem in Christo, ante quatuordecim annos raptum talem*; (scilicet inquam noui certissime &c.) vocabulum *τοῦτον* in oratione hoc modo interpositum, commode ad extenuandum pertinere poterit, in hanc sententiam: *talem qui per se tam indignus, et infirmus est, atque inter terricolae adhuc versatur*; id quod modestiae ac sollicitudini apostoli, circumspicte admodum et tantum non timide de tanta re loquentis, apprimè conuenire videtur. Sequitur iam, vt de ipsa re, quae apostolo contigit, agamus, verbis *noui hominem &c. raptum in tertium usque caelum* significata. Tertii caeli apostolus hic facit mentionem; obscurius vero est, quid illius nomine veniat. * S. Litterae pluribus in locis non solum *caeli* sed etiam *caelorum* faciunt mentionem. Sic apostolus alibi de Christo verba faciens (Ephes. III. 10.) *qui descendit, inquit, ille ipse est qui ascendit supra omnes caelos, vt impletet omnia*. Vulgo primum caelum nubium statunt; alterum in quo astra haerent, suosque motus et cursus ordinant; ac celeritate mirabili conficiunt; tertium denique spirituale, gloriosum, in quo Deus singulari ratione suis se patefaciet, eosque

D 3

aeternis

* Patrum varias de caeli diuisionibus, et inprimis de caelo tertio sententias copiose collectas exhibet 10. CASP. SVICERVS in *Thef. eccles.* P. II. p. 520. seqq.

aeternis ac dulcissimis bonis cumulabit. Temerarium esset de loco ipso ac statu huius caeli, praeter id quod S. litterae perspicue tradunt, curiose aut interrogare aut aliquid definire, coniecturisque incertis indulgere velle. Rectius sapiunt, qui Paulum et duce[m] et auctorem secuti, (2 Cor. V, 1, seqq) studium et operam in eo maxime collocant, ut ita se instruant ac praeparent, ut aliquando digni habeantur, qui in caelum illud perueniant. Hoc ergo potius agamus, atque in praesenti id modo, quod certum atque indubitatum est, obseruemus, locum et statum plane gloriosum, illustrem ac beatum ab apostolo hoc nomine appellari. In tertium vero hoc caelum raptum se ait: *novi ἀπαρυστα* siue *raptum*, inquit, *talem*. De ratione raptus huius cum per se, tum etiam de eo, quod apostolus de illo certum habuerit, non consentiunt interpretes. Duobus scilicet modis potuit Paulus in caelum tertium raptus dici, vel ita, ut loci in quo erat mutatione facta, re vera in caelum illud translatus fuerit, vel sibi per visum aliquod modo eo transferri visus sit. Vtriusque generis exempla ex parte similia in S. Litteris inuenimus. Ut a posteriori incipiamus, raptus tales per visum videntur fuisse, quibus Ezechiel aliquoties Hierosolymam dicitur translatus. (conf. Cap. VIII, 3. Cap. XI, 24. Cap. XXXX, 1. 2. &c.) Dicitur enim huiusmodi translatio facta *in Spiritu et in visionibus Dei*. Contra vero nec eiusmodi exempla desunt, quibus confirmatur, homines interdum vi aliqua diuina ab alio loco in alium celeriter fuisse abreptos. Praeter ea, quae de Elia legimus, cui tale quid interdum contigisse videtur, (1 Reg. XVIII, 12, 2 Reg. II, 16) notabile maxime est exemplum Philippi Diaconi, (Act. VIII, 29) de quo Lucas, *cum vero ascendisset*, inquit, *ex aqua, Spiritus Domini ηρασε* seu *rapiuit illum, et non vidit ipsum amplius Eunuchus*. De restituendis vero olim in vitam in magno illo Domini die, pariter apostolus ipsum verbum *απαρυστω* usurpans, hunc in modum scribit: (1 Thess. III, 17.) *mortui in Christo resurgent primum; deinde nos viuentis reliqui vna cum ipsis ἀπαρυσθησμεθα* seu *rapiemur in nubibus obuiam Domino in aerem, et ita semper cum Domino erimus*. Verum his verbis raptum dici, nullo iure dubitari potest. Quaeritur ergo, ad

ad vtrum raptuum genus hic ipse, quem tractamus in praesenti, Paulinus, pertineat? Difficile videtur certe aliquid definire velle, verba enim apostoli ad vtrumque accommodari possunt, et sunt etiam ex vtraque parte rationes probabiles. Quodsi per visum modo rem illi accidisse statuas; illud ad defendendam sententiam adferri poterit, quod Paulus statim in principio orationis visurum mentionem faciat, ac deinde ex illorum genere exemplum subiiciat. Si vero alteram sententiam eligere cuiquam atque adeo credere placuerit, Paulum re vera abreptum fuisse alium in locum; illud in primis pro hac sententia dicere poterit, quod hoc modo dubitatio apostoli de eo, *vtrum in corpore fuerit nec ne*, melius intelligi possit; cum non tam facile ratio apparet, si raptum modo per visum factum fuisse credidisset ipse, cur de eo dubitaret, *vtrum in corpore fuerit an extra illud*. Nos in re adeo sublimi ac singulari nihil definimus, aliis tamen optionem aequo animo permittentes. Quaeritur vero, vtrum apostolus ipse hac de re aliquid certum habuerit? Quod dum interpretes nonnullos in dubium vocare videmus; non possumus a nobis impetrare, vt illorum sententiae accedamus. Apostolus enim quod ad raptum ipsum mutationemque loci in illo factum aut non factum attinet, nihil dubitationis in oratione sua, quantum nobis cernere licet, significat; id solum ipsi dubium erat, vtrum cum res ipsi accideret, siue per visum modo, siue etiam per loci mutationem, animus in corpore fuerit nec ne? Videtur itaque apostolo res ipsa perspecta fuisse, distinctius vero illam aliis explicare, consultum non duxit, copiosam et distinctam explanationem ex causis supra prolatis, fugiens.*

§. XXII.

* Inter illos, quibus ipsi apostolo dubium fuisse videtur, vtrum modo per visum an re vera locum mutauerit, est quoque HERM. WARSIVS *Miscellan.* L. I. c. IIII, §. X. p. 24 vbi dubium fuisse Paulo dicit, *vtrum solae aetherae representatione in caelum fuerit translatus, sine ulla loci mutatione tam quoad corpus, quam quoad animam; an vero relicta terra ad superas sedes fuerit transuectus; atque id si factum sit, an conrigerit sibi corpore et anima iunctis quoad totum videretur, an quoad solum animam tantisper a corpore separatam.* Melius G. G. ZELTNERVS exprime-

§. XXII.

Accedimus nunc ad alteram incisi adhuc tractati partem verba, *sive in corpore, non noui, sive extra corpus, non noui, Dominus nouit*, complexam, quibus Paulus aperte aliquid significat, de quo ipsi nihil certi constabat. Dubium videlicet ipsi erat, vtrum in corpore fuerit ac manserit animus; cum raperetur, an a corpore ad tempus seiunctus. Rationes cur ea de re dubitet, non exponit; quas idcirco et nos non curiose inuestigabimus; licet infra coniecturam aliquam in medium prolaturi simus. Sufficit apostolum ita se sensisse adfectum, vt postquam in statum pristinum restitutus fuerat, in vtramque partem rationes viderit, nec tamen satis constituere aut expurare potuerit, vtrae praeponderarent; quamobrem neutram in partem aliquid decernere, sed totam causam in medio relinquere voluit. Vener. BENGELIUS interim ex eo, quod Paulus in hoc et sequenti commate articulum τὸ inter verba *εἰς* et *σωματος* interponit, coniecturam ducit, apostolum magis in eam sententiam inclinasse, vt credibilis putauerit se extra corpus fuisse, (in *Gnomone* ad h. l.) Vt-
cunque res haec se habeat, illud manifestum est, apostolum maluisse ignorationem rei non satis perspectae candidè fateri, quam temere opinari aut definire; idquod merito, in diuinis maxime, imitari eorumque stultam arrogantiam vitare debemus, qui scire ac definire volunt, quae tamen re vera nesciunt ac definire non possunt, modo ne aliquid nescire videantur. Nobis de formula loquendi, *in corpore* et *extra corpus esse*, adhuc aliquid obseruare placet. Dubitari cum ratione vix potest, *τὸ esse extra corpus*, significare statum animi a corporis societate seiuncti. Apparet id ex eo, quod apostolus alibi in hac epistola illam seiunctionem quae fit in morte corporis, paene iisdem, saltim valde similibus

verbis
exprimere videtur, quid dubium fuerit apostolo, quid minus, ita scribens: *Virum anima interea, dum tanta luce perfunderetur, vt rebus istis caelestibus se interfuisse, non posset non sibi persuadere, a corpore certo quodam modo seiuncta fuerit, salua tamen essentia humana; anne vero ipsum quoque eum mente corpus illuc transuectum sit; id est, quod apostolus definire se posse negat. In Notis ad Epp. RVARI Hist. Cripto-Socinismi. Altorf. subiectas p. 574.*

verbis describit. Ita enim loquitur: (Cap. V, 4.) *nam et existentes in tabernaculo* (i. e. corpore dissolubili, ut apparet ex commate 1.) *geminus gravati*; et (c. 6. 8. 9) *animum cum corpore adhuc iunctum* dicit *ἐνδημεν ἐν τῷ σωματι*, *seiuñctum vero ab illo*, *ἑκδημεν ἐκ τοῦ σώματος*. Interim tamen nemo credo contendet, statum corporis in eo casu, quem apostolus in nostro loco ponit, statui illius in morte plane similem fuisse. Nec enim corpus apostoli raptus tempore simul destructum erat, ut mortuis accidere solet. Adiuñctus quoque locum ex epistola ad Philippenfes (Cap. I, 22. 24.) vbi *ζῆν ἐν σαρκί* et *ἐπιμενεῖν ἐν σαρκί* pariter *animum cum corpore iunctum*, *ἀναλυσταί* vero *solutum ac liberum significat*. Simili ratione Petrus quoque loquitur: (2 Ep. I, 13. 14.) *iustum puro*, inquit, *quoad in hoc tabernaculo sum, excitare vos per commonescationem, sciens repentinam esse depositionem tabernaculi mei &c.* Omnibus his in locis corpus ut domicilium animi consideratur, in quo commoratur, seiuñctio vero illius a corpore, excessus ex illo dicitur. Quodsi vero ex nobis quaeras, cur apostolus de eo dabitauerit aliquantum, *an fuerit in corpore?* illud generatim videtur ex eo ortum, quoniam ipsi verisimile erat, corpus mortale atque imbecillum, cuiusmodi humanum in hac vita est, caeli tertii naturam ac vim vix ferre potuisse, nisi conseruatio illius plane extraordinaria statuatur. Alibi enim (1 Cor. XV, 50.) *caro et sanguis*, inquit, (i. e. homo in statu huius vitae infirmo) *haereditatem regni Dei adire non potest*. *

E

§. XXIII.

* In verbis hisce *sive in corpore fuerit, sive extra corpus*, Clar. OEDERVS magnum sententiae suae singularis praesidium collocat, confidenter admodum pronuncians: *inextricabilem in his verbis esse difficultatem, si vulgari modo de Paulo exponas; in sua vero sententia plana et expedita esse omnia.* (Animadu. S. pag. 13. seqq.) De utroque ergo Viri Docti essato breuiter dispiciendum est. Quod igitur ad difficultatem vulgari sententiae obiectam attinet, illa in eo posita ipsi videtur; quod defensores illius alterutrum concedere necesse habeant; vel dubitasse apostolum, an sit ipse aliquando mortuus, et paulo post vitae restitutus; quoniam formulae loquendi huic plane similes (2 Cor. V. Phil. I.) in S. Litteris semper mortem significant; vel fieri posse separationem animae a corpore, quae tamen non sit mors; quod statuere ipsi absurdum videret.

Quod

§. XXIII.

Verum his missis progredimur iam ad reliquam ipsius narrationis partem commate 3 et 4 comprehensam, vbi apostolus ita pergit: *et noui talem hominem (sive in corpore sive extra corpus non noui, Deus nouit:) quod raptus sit in paradysum, et audierit aegretra verba quae non licet homini loqui.* De commate 3 aliquid disserere necesse non est, quoniam dicenda de illo in superioribus iam occupauimus; comma igitur 4 maxime ad curam nostram pertinet. Primum de quo disquiri oportet, in eo ponitur

Quod itaque ad hanc Viri Docti obiectionem attinet; concedimus quidem, formulas huius, *extra corpus esse*, similes, in locis reliquis apud Paulum mortem, siue illam animae a corporis societate seiunctionem significare, quae in morte fit: quoniam in locis illis omnibus, et cohaerentia sermonis et institutum apostoli id plane efflagitat. Verum ex eo non sequitur, apostolum quamecunque aliam animi a corpore seiunctionem in earum rerum loco habuisse, quae plane fieri nequeant. Mors enim non in quacunque seiunctione animae a corpore, sed in tali consistit, quae simul cum interna saltem corporis destructione cessantibusque ideo actionibus vitalibus est coniuncta. Quis autem negare aulit, Deum id efficere posse, vt seiuncta, licet ad tempus anima, corpus tamen non corrumpatur. Quae si obseruentur, euanescent quoque pericula, quae Vir Doctus miraculis Christi, et reliquorum, qui mortuos in vitam reuocarunt, ex nostra sententia metuit: (p. 19) uerens scilicet, ne impii homines hac opinione abutentes caullari audeant resuscitationes mortuorum a Christo et Apostolis factas; cauillantes, vnam alteramue harum animarum resedisse adhuc in istis corporibus. Fac enim resedisse, corpora tamen illorum simul erant mortua, id est, destructa, ac proinde ad suscipiendam animae vim plane inepta. Quod ad alterum Viri Docti estatum de facilitate suae sententiae, exactaque conuenientia illius cum verbis apostoli, vtilissimaeque similitum potestate, attinet; fatemur, nobis non ita videri. Primo enim formulam loquendi *in corpore esse*, Vir Doctus de resuscitatione corporis interpretari cogitur, cum tamen nec ipsa nec similes (2 Cor. V. Phil. I.) vsquam in scriptis Paulinis de illa vsurpentur. Vbiunque enim similes huius occurrunt, semper significant statum coniunctionis animae cum corpore in hac vita ante mortem; si vero de resuscitatione corporis post mortem sermo est, Codex Sacer aliis loquendi modis vitur. Quod ergo Clar. OEDERVS nostrae sententiae, respectu formulae *in corpore esse* cuius similes non nisi in mortuis ponantur, obiicit; illud

nos

tur, vtrum paradisus * hic ab apostolo appellatus idem plane sit atque caelum tertium, an ab hoc saltim aliquo modo distinctus? Ex cuius quaestionis disceptatione altera pender, vtrum scilicet apostolus nouum hoc commate illius raptus quasi actum describat, ac proinde significare velit, se ex caelo tertio in paradisum translatum. Quod ad primam quaestionem attinet; habet illa omnino suas difficultates, quas forte nemo mortalium ita expedire potest, vt certa rei ratio non solum ad opinionem sed ad veritatem persuadeatur. Paradisi mentio in libris N. T. adeo frequens non est, multo minus vero accuratio illius descriptio vsquam in illis reperitur; quo admiratio discrepantium de illo sententiarum tollitur. Prima illius mentio apud Lucam occurrit, (Cap. XXIII. 43.

E 2

vbi

nos ipsi, respectu formulae *in corpore esse* obiciamus, quippe cuius similes pariter alibi non nisi de statu huius vitae ante mortem occurrunt. Deinde si Paulus ex OEDERI opinione de homine pio pridem defuncto loqueretur, cuius apostolus vel modo animam corpore adhuc vacuum, vel etiam corpus restitutum rursusque cum anima iunctum viderit in caelum raptum; credibile admodum est, apostolum ordinem verborum inuersurum et ita scripturum fuisse: *sive extra corpus adhuc fuerit homo ille, sive rursus in corpore*, (iam scilicet restituito in vitam). Ratio rei in eo posita est; quoniam in defuncto status animae a corpore sciundae natura et tempore prior est, statu corporis restituti rursus et denuo cum anima iuncti. Agnoui id tacito quodam sensu ipse CL. OEDERVS, minime licet de eo cogitans. Nam in summa interpretationis suae, quam p. 19. exhibet, verba *utris in comparari utriusque et comparatos in odia, ita quaeque ei, verum sola anima*, (pii scilicet illius hominis defuncti) *an haec corpori suo reddita mihi ostensa sit, ignoro*. Vides CL. OEDERVM in verbis saepe laudatis vertendis et explicandis, ordinem ab apostolo seruatum inuerrere, quoniam sine dubio sensit, naturae rei id magis conuenire, si apostoli sententia ea esse debeat, quam Vir Doctus esse contendit.

* De vocabulo *Paradisus* eiusque origine conferri poterit IO. MARCKIVS in *Hist. Parad. illustrata* L. I. Cap. I. §. V. VI. VII. p. 15. seqq. vbi illos refutat, qui originem illius ex lingua graeca repetunt, recte contra statuens, vocabulum ab Orientalibus potius ad Graecos, quam ab his ad illos peruenisse. Veterum vero de Paradiso sententias qui legere volet; adeat SVICERVM *Thef. Eccl. P. II. sub vocabulo ANUS* p. 237. et sub vocabulo *Παράδεισος* p. 571. seqq. Conf. et CALMETVS in *Comment. Litt.* p. 287.

vbi Dominus latroni indulgentiam illius pro se imploranti, amen dico tibi, inquit, *hodie mecum eris in Paradiso*. Deinde in Apocalypsi Ioannea nomen illius rursus occurrit. Sic enim (Cap. II, 7.) Dominus pariter, *habens aures*, inquit, *audiat, quid Spiritus ecclesis dicat. Vincenti dabo illi edere de arbore vitae, quae in medio Paradiso Dei est*. Ex his locis duo sunt explorata. Primo scilicet: paradisum, cuius prima illa Melâica ac terrestris imago fuerat, esse locum beatum, illustrem, in quem non nisi vere credentibus ac piis introitus pateat, et in quo praemia indulgentiae divinae ferant. Deinde illud quoque satis clare apparet, animos credentium a corporis societate morte seiuictos in locum illum transferri, idemque animae Seruatoris solutae ac liberae contigisse. Haec, ut arbitramur, certo ex dictis confici possunt. Cum vero caelum tertium, ut supra diximus, pariter sedem gloriosam et beatam significare debeat; quaeri potest, vtrum duo illa nomina vnum eundemque locum designent, an aliquid interesse verisimile sit? Inter veteres pluribus aliquid interesse visum est. Sic e. g. CLEMENS Alexandrinus (*Stromat. L. V. p. 586. edit. SYEBVRG.*) verba apostoli proferens, illa ita declarat. *Οὐδὲ ἀνθρώπων ἐν Χριστῷ ἀπαργέντα εὐς τὸ τε θάνατον, κἀνεστὶν εἰς τὸν παράδεισον, i. e. noui hominem in Christo raptum in tertium usque caelum, et ILLINC in Paradisum*. Qua in re alios sibi consentientes habet, quos laudat Ven. BENIGELIUS, (*Gnomon. p. 731*) ipse quoque valde in eam sententiam inclinans. Quid vero inter vtrumque locum intersit, coniectura nonnulli assequi voluerunt; quorum sententiam HERMANNI WITSII potius verbis quam nostris exponemus. Ita vero ille *Praelect. de vita Pauli Sect. III. §. 10. p. 31.*) *raptus autem, inquit, est Paulus in tertium usque caelum, in Paradisum*. Hoc post veteres quosdam DRUSIUS et GROTIUS ex Ebraeis ita distinguunt, ut caelum significet id, quod promittitur piis post resurrectionem; paradisus, quod post mortem ante resurrectionem; ut dicat Paulus primo sibi ostensa esse gaudia, quae resurrectionem consequentur, dein ne tam longa expectatione cruciaretur animus, ea etiam solatia, quae ipsis mox a morte concedentur. Displicere vero sibi hanc distinctionem, verbis proxime subiectis significat, ita feri-

scribens; quidquid Ebraei sentiant, non didicimus illam distinctionem ex Scripturis. In quibus Paradisus typus caeli est; vnus illius, vbi primo iustorum animae colligendae, dein et corpora. Nostram sententiam si quis requirat, rem paulo obscuriorem putamus, quam vt ex S. Litteris, quas in tali re vnice consulendas existimamus, certi aliquid definiri possit. Praetermisit forte Spiritus Dei distinctiorem rei explicationem, quoniam praeuidit, etiam si distinctius explicata esset, nihilo plures mortalium amore rerum caducarum adeo constrictorum, id acturos, vt seuocato, diuina ope caelestiumque meditatione, ab imaginibus picturisque vanis, quas deperierunt, animo, maiori studio et contentione patriam caelestem atque aeterna petant; alioquin enim forte non commisisset, vt aliquid in eo desideraretur. Mundus enim et olim ita comparatus fuit, et hodie adhuc est, vt si verbis Dei non credat, ne crediturus quidem sit, etiamsi quis aut ex caelo aut ex orco veniens illum ad sanitatem reuocet (Luc. XVI, 31.) Multo minus ergo eum valde permotum iri credibile est. si vel maxime copiosius in Sacris Litteris et distinctius explanata essent, quae in futuro saeculo geruntur et audiuntur. Vt taceamus, sapientiae diuinae, quam nemo nisi vecors aut impius reprehenderit, conueniens visum, vt homines testimonio S. Litterarum satis confirmato fidem, atque eo ipso Deo ac testimonio illius debitum honorem habeant, etiamsi ea quae testatus est nondum cernunt. Auctores proinde et nobis et lectoribus sumus, vt missa curiosiori investigatione, missisque multo magis contentionibus, vocem potius Spiritus, dum *hodie* dicitur per Paulum audiamus, ita se ipsum et alios grauissima cohortatione quasi aculeo exstimulantem: (Ebr. III. coll. c. II) *tineamus igitur, quum nobis seruata est promissio ingrediendi in quietem eius, ne videatur quis es vobis sero venire &c. Studeamus igitur ingredi in illam quietem, ne quis illo ipso infidelitatis exemplo cadat.* Vnum adhuc monemus, opinionem illorum, qui caelum tertium a paradiso distinguunt, per se nihil habere periculosi nedum impii, si modo quis illam ita declaret, vt nihil ceteroquin admisceat, quod Sacris Litteris repugnet. Nec enim videmus, quo iure id reprehendi aut damnari possit,

si quis generatim sibi persuadeat, distinctiones in sede illa gloriosa caeliticum esse, cum ipse Seruator illud haud obscure docere videatur, (Ioh. XIII, 2.) *in domo patris mei*, inquit, *multae mansiones sunt &c*; ac forte haec distinctio aliquid quoque ad diuersitatem graduum gloriae pertinet, quibus beati pro diuerso quisque fidei suae modo distinguuntur. Denique id teneamus: in eiusmodi quaestionibus obscurioribus duo cauenda esse; primo, ne in illis ponendis et tractandis temerarii et nimii simus, quod quidem plerumque cum detrimento certorum ac necessariorum fit; deinde ne illos, qui sibi in illis plus videre videntur quam alii, ideo infedemur, aut in odium et inuidiam adducamus, si modo nihil dicant quod certis dogmatibus atque essatis S. Litterarum repugnet. Ex his iam facile apparet, quid de altera quaestione, quae ex superiori pendet, existimandum sit, vtrum scilicet apostolus his verbis nouum quasi illius raptus actum dicat, quod illos dicere necesse est, qui paraditum a caelo tertio saltem aliquo modo distinguunt, aut interius quiddam esse putant. Nos nihil certi definimus, hoc tamen adiungimus, vocabulum *uei*, quo c. 4. incipitur, in hac sententia commodiorem et maxime vsitam interpretationem habere, vt ne redundare videatur. Accedit etiam iteratio verborum, *sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus nouit*: quae sententiae huic pariter aliquam verisimilitudinem conciliat. Interim haud diffitemur, has rationes tanti momenti non esse, vt alteram sententiam conuellant. Potuit enim Apostolus in re singulari enarranda idoneas causas habuisse, cur etiam singulari orationis genere vteretur.

§. XXIII.

Iam vero restant praecipua verba, et *audivit uocem* *επηκουα*, quae non licet homini loqui. Ante quam in sententiam horum verborum accuratius inquiramus, vnum praedicendum est, apostolum scilicet *auditorum* tantum, non vero *visorum* in caelo ac paradiso disertam facere mentionem. Interim tamen interpretibus nonnullis verisimile videtur, apostolum etiam aliquid vidisse. Sic v. g. HERMANNVS WITSIVS (l. supra c.) hunc in modum scribit: *raptus fuit virtute Dei, praeter naturae ordinem ita eleua-*

tus,

cus, ut homine sublimior, ea quae mortalem conditionem superant, OCULIS, auribus, animo hausērit. Ven. BENGELIUS vero apostolum in caelo tertio vidisse, in paradiso vero audiuisse autumat. Nec sane res per se improbabilis est, quoniam apostolus totam materiam parcius tractare, multaque non tam aperte dicere quam modo dissimulantius demonstrare voluit. Iam ad ipsa apostoli verba accedamus, quae ita se habent: *et audiuit verba agenta quae non licet homini loqui.* Non indicat apostolus, quisnam caelestis ille orator fuerit, cuius vocem audire contigit; conveniebat enim consilio apostoli pauca de tota re dicere, et maxima prorsus tacere. Si reliqua visa apostolo obiecta intueamur; modo Dominum ipsum, modo angelum cum illo locutum esse apparet. Vtrum horum hic factum sit, aut an aliam adhuc vocem ex numero caelium audiuerit, quis apostolo, qui solus rei gestae interfuit, tacente, pro certo affirmabit? Verisimile tamen nobis videtur, Dominum cum apostolo locutum esse; cuius rei consueturam cum ex eo ducimus, quod apostolus euentum hoc inter visiones et reuelationes *Domini* refert, tum quod exsuperantem plane reuelationem appellat; quam appellationem etiam tum eo magis meretur, si non angelum aut aliam quandam naturam creatam quamvis excellentem, sed ipsum Filium Dei audiuit. Accedit quod ipse Dominus grauissimam calamitatem apostolo per Satanam allatam, pariter oratione sua leuauit: credibile itaque est, Paulum quoque in caelo vocem Domini magnificam audiuisse, quam postea consolantem audiuit, cum emissarii ex orco incursum perferre cogeretur. Id vero quod audiuerat, appellat *επηματα agenta*, ac subiungit, *quae homini loqui non licet.* Hic vero ingentia sententiarum diuortia sunt; in his ergo verbis explicandis quam maxime elaborandum est. Quod dum instituumus, id tantummodo ante omnia monemus, *επηματα* seu *verba* hic non modo ipsa per se *vocabula*, quae signa rerum sunt, sed etiam *res ipsas notionesque* quarum signa sunt significare: ut apostolus dicere velit, *res* quoque a se auditas ac certis verbis expressas fuisse *agentia*. Videatur praeterea CAMPEGIUS VITRINGA (*Observat.* S. L. III. Cap. 20. §. 5. p. 752. seqq.) incommo-
da

da sententiae illorum ostendens, qui existimant talem verborum sonum, ordinem &c. fuisse, ut homo mortalis ea nullo modo pronuntiare potuerit. Nemo enim non videt, verba quamvis magnifica, rerum tamen caelestium magnificentia superari, atque idcirco credibile non esse, apostolum verborum tantummodo magnificorum a se auditorum mentionem facere, mentionem vero rerum praetermittere voluisse. Accedit, quod Paulus subiungit, *non licitum esse verba illa homini loqui*, quorum verborum sententia simplicissima, ut infra ostendemus, haec est: nec Paulo ipsi nec alii cuidam res ipsas verbis expressas eloqui licuisse, quamvis forte aliquo saltim modo potuerit. Si quis interim verba quoque caelestia ipsa ita comparata fuisse credat, ut mortalis in terra illa non satis imitari atque enuntiare aut debuerit, aut potuerit, qua de re nobis multum digladiari non placet, de rebus tamen ipsis illud quoque concedendum erit, nisi statuere velimus; minus in rebus caelestibus quam in verbis inesse.

§. XXIII.

Iam vero in primis in veram sententiam vocabuli *αγεντος* inquirendum est, de cuius variis notionibus, praeter Lexicographos, pluribus disputant CAMPEGIVS VITRINGA l. c. §. VIII. p. 759. seqq. et IO. CHRISTOPHORVS WOLFIUS in *Notis Philologico-Criticis* ad h. l. Triplex vero notio sub hoc vocabulum subiecta putatur. Primo scilicet constat, *αγεντος* graecis saepe idem significare atque *indictum* sive *id. quod plane dictum non est*. Deinde appellatur etiam vocabulo *id. quod dicere non licet*. Denique illud quoque *αγεντος* vocatur, *quod plane dici non potest*. De vltima hac notione dubitarunt quidem nonnulli Viri Docti; probata tamen est exemplis idoneis ab aliis. Quae vero notio hic maxime locum habeat, de eo admodum dissentient interpretes. Multi quidem verba insequentia, *quae non licet homini loqui*, interpretationis loco habent, sibi que persuadent, Paulum his verbis proxime subiectis, *το αγεντος* declarare ac significare voluisse, non licere sibi ea cuiquam eloqui. Licet vero haec sententia per se nihil incommodi habeat, nec nostrae de argumento verborum sententiae parte tertia explicandae officiat, melius

melius tamen viderur, duo haec saltem aliquo modo et quidem,
 id quod nobis maxime placet, ita distinguere, ut *αεθητον* hic sit
adhuc indictum, siue tale, quod vel nemini antea praeter Paulum
 dictum fuit, vel quod Paulus adhuc nemini antea praeter Paulum
 adhuc verba *α εκ εξον ανθρωπω λαλησαι*. De verborum horum sen-
 tentia rursus dissentiunt interpretes, ut vel ex supra dictis iam ap-
 pareat. Το *εκ εξον* significat id fere quod non licet, aut per leges
 aut per alias causas, etiam si facultatem quis habeat illud faciendi.
 Haec quidem notio in scriptis N. T. vel vnica, ut nonnullis pla-
 cet, vel saltem frequentissima ac maxime trita est. Interim no-
 lumus plane negare vocabulum *εκ εξον* etiam in iis rebus poni,
 quae ideo non licet aut datum est facere, quia facultas deficit.
 Nos interim non videmus, cur vltiorem notionem non debeat
 retinere, quae, si cetera sint paria, ex omnium consensione
 reliquis merito praestat. Ex nostra igitur interpretatione, ut
 omnia in summam colligamus, sententia apostoli haec erit: *au-*
diuit (homo ille) *verba adhuc non dicta*, (i. e. talia quae aut Deus
 nemini dixit, aut quae audiens adhuc nemini dixit,) *quae etiam in*
posterum bonis iustisque de causis homini dicere non licet. Obseruan-
 dum etiam porro est, vocabulum *ανθρωπω* in verbis *α εκ εξον αν-*
θρωπω λαλησαι, coniungi posse aut cum verbis antecedentibus *α*
εκ εξον, aut cum sequente verbo *λαλησαι*. Si illud placeat, sen-
 tentia verborum ex VITRINGAE interpretatione haec erit:
audiui verba αεθητα, quae nec mihi nec vlli alii homini, si simili a
Christo donatus sit gratia, licet euulgare. Si vero hoc praeferatur,
 verba hanc sententiam habebunt, *non licet verba illa, mortalium*
eniquam eloqui. Ad rem ipsam non multum interest, vtram in-
 terpretationem eligas; vtraque enim tandem eodem redit. Sed
 haec nondum sunt omnia, quae de hoc effato apostoli dicenda
 nobisque adhuc expedienda sunt. Fuerunt enim inter interpre-
 tes, qui verba haec, ad loquentem in caelo, non audientem
 Paulum, referre voluerunt in hanc sententiam: *verba a*
me in paradiso audita fuerunt ita comparata, ut homini ea loqui non
licuerit, atque adeo a Deo tantum pronuntiarı oportuerit. Ita IO.
 COCCHEIUS existimat, cuius sententia HERMANNO WITSIO
 Misc.

(Misc. S. L. I. c. 4. §. 12.) non valde displicet. Licet vero ingeniose satis haec excogitata sint, assentiri tamen illis non possumus. Simplicius enim sine dubio est, haec potius ad audientem Paulum, quam ad dicentem referri: vt taceamus difficultates in re ipsa occurrentes, quas exponit VITRINGA (l. f. c. p. 764. seqq.) quamquam nos quidem interpretationem hanc concedere possumus, sine detrimento sententiae nostrae parte tertia exponendae.

§. XXVI.

Accedimus iam ad tertiam orationis apostolicae partem, causas complexam, cur apostolus re tanta gloriari, multaque de illa disserere nolit. Exponit vero illas c. 5. 6. 7. quae ita se habent ad verbum expressa: *Pro tali gloriabor, pro me ipso vero non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.* Si enim vellem gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicerem. Parco vero; ne quis de me existimet, supra id quod videt in me, aut quod audit ex me. Et exsuperantia reuelationum ne extollar, data est mihi fides carne, angelus Satan, vt me colapbis caedat, ne extollar. His verbis apostolus primo docet, quemadmodum his rebus certo modo gloriari quidem posset, cur vero id facturus non sit; deinde repetit id, quo gloriaturus sit; ac denique grauissimam calamitatem occasione reuelationum eximiarum sibi illatam commemorat. Primo ergo docet, quemadmodum rebus his, certo quidem modo, gloriari posset, cur vero id facturus non sit. Agit id commate 5 et 6, ita tamen, vt id simul interponat, quo genere rerum potius, necessitate postulante, gloriaturus sit etiam in posterum. Videamus ipsa verba. *Pro tali*, inquit apostolus, *gloriabor.* Το τούτου vel neutrum esse potest, vel masculinum; nec multum interest, in veram sententiam accipias. Commodius tamen videtur pro masculino haberi, quoniam in superioribus vocabulum *Τούτου*, et quidem pariter cum articulo, ita vsurparum est. Quod si placeat, sententia verborum haec erit: *pro tali*, (scilicet homine qui singularia plane in caelo tertio ac paradiso expertus sit,) *gloriabor.* Καυχῆτομαι vero hoc loco non tam id, quod re vera pluribus facturus sit, significat, quam id quod certo modo ac salua veritate

tate

rate facere posset. Id quod apparet ex c. 6. primam partem huius commatis aperte declarante. Verba itaque hanc interpretationem habebunt: *talem me esse gloriari, id est, pluribus dicere possem ac disertius, si per alia aut placeret aut liceret.* Germanice non incommode ita verteris: *für einen solchen könnte ich mich rühmen.* Si vero neutro genere accipere malis, res eodem redibit, ac sententia erit: *de tali ac tanta re gloriari possem, sed consultius videtur orationem de glorioſis praecidere.* Pergit apostolus, *pro me vero ipſo non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.* Quibus verbis indicat, quo potius rerum genere, quantum opus sit, gloriari velit: *pro me vero, inquit, non gloriabor &c.* Verba *pro me vero*, commode ita intelligi possunt, ut sententia sit: *pro me vero, id est, ad meam ipsius vero vilitatem.* P̄neg enim saepe hanc vim habet, vt notissimo illo loco Paulino (Rom. VIII, 31.) *Deus pro nobis, quis contra nos?* et alio loco huius epistolae (Cap. VII, 14.) apostolus, *si quid ipsi,* inquit, *gloriarus sum v̄neg v̄vov, pro vobis,* (i. e. ad laudem commendationemque vestram, bene scilicet de vobis pollicendo,) *non sum pudore confusus.* Significat ergo apostolus, sibi ipsi magis conducibile esse, infirmitatibus potius quam aliis rebus gloriari. Causae vero illius rei sunt in promptu: erat scilicet in eo minus elationis animi periculum, atque adeo incurſus etiam angeli Satan minus extimescendus, minor etiam invidia obrectatorum, minor denique admiratio amicorum, quae facile modum excedit et efficit, vt ministris nimium, Domino parum tribuatur. Immo respicit apostolus sine dubio ipsum Domini essatum, vtilius ipsi esse adfirmantis, si diutius sensum infirmitatis haberet; ex quo recte conficiebat apostolus, melius quoque sibi esse de hoc rerum genere maxime cogitare ac loqui. *Gloriari* vero hic idem est ac *disertius*, copiose, libenter de re aliqua cogitare et loqui: id quod facere solent homines glorioſi, qui omnes occasiones libenter amplectuntur, de rebus suis gestis atque de iis, quae magnifica videntur mortalibus, disserendi; contra vero in iis gloriam ponere adeo non solent, quae Paulus in infirmitatibus ponit; quaeque Christi et euangelii causa perferebat, vt potius illorum eos pudeat. Quia vero prauus ac peruer-

fus ille pudor multos mortalium aut plane a Christo vere recipiendo et imitando deterret, aut rursus ab illo reuocat; hinc grauiſſima Domini effata ea de re exſtant; *quem mei*, inquitis, *ac ſermonum meorum pudet*, *illius quoque filium hominis pudebit illo die.* (Marci VIII, 38. cf. 2. Tim. I, 8. 16.) Id vero quo gloriari malebat apoſtolus, infirmitates appellat, *non gloriabor*, inquitis, *niſi in infirmitatibus meis.* Frequentat apoſtolus vocabulum hoc in vltima huius epiſtolae parte; ſumit vero ſine dubio ex ipſius Domini oratione, *virtus mea*, inquitis, *in infirmitate perſcitur.* Dubium vero eſſe non poteſt, quid apoſtolo infirmitatum nomine veniat: omnis ſcilicet generis calamitates in Christo ſequendo, tuendo et nuntiando incurrentes. Quae nomen hoc ideo ſatis commode gerunt; primo quia carnem et hominem exteriorem, vt apoſtolus alibi loquitur, (Cap. III, 16.) variis modis affligunt ac debilitant, immo animum quoque ſollicitant, eo tamen cum fruſtu, vt mala et vicioſa in animo magis magisque corrigantur, contra vero gratiae bona ac munera augeantur ac confirmentur; ſi modo ex Dei praefcripto, in huiusmodi calamitatibus ſuſcipiendis ac perferendis, homines recte ſe gerant. Hinc apoſtolus vtrumque alibi complectitur, (Cap. III, 16.) *propterea non ſequeſcimus, inquitis, ſed ſi vel maxime exterior homo corrumpitur, interior tamen renouatur in dies.* Ac Petrus ſimili modo cohortatur, (1 Ep. III, 1.) *cum igitur Chriſtus*, inquitis, *paſſus eſt pro nobis carne, etiam vos armamini eadem cogitatione, quod qui paſſus eſt in carne immunitatem naſtus eſt a peccato.* Valet ſane etiam de veris Chriſti aſſectis, quod longiſſimo uſu tritum eſt, hominum prudentum enuntiatum, mortales, ſaltem pleroſque, aduerſam melius quam ſecundam fortunam ferre poſſe. Deinde infirmitates quoque huiusmodi calamitates commode appellantur, quia hominem ſtatus ſui infirmi ac debilis in hac vita admonent, eumque non ſolum ſcire ſed etiam ſentire cogunt, quod per ſe nihil ſit, ſed quod omnia a Deo veniant. Idquod facile obliuiſcuntur mortales, vel ſaltem animum non tantum in eo deſigunt, quantum neceſſe eſt, ſi omnia proſpere ſucceedunt, atque ex ſententia fluunt. Imbecillitatis vero ſuae rebus ipſis admoniti ardentius indulgen-

augentiam Dei implorant, sentientes quam illa carere nequeant. Tum eiusmodi confessiones et gemitus Davidici (Ps. XVIII, 2.) non solum ex ore exeunt, sed ex intimo animo exprimuntur. Detegunt nobis praeterea calamitates vitia in animo adhuc haerentia, vt cognoscamus melius quae adhuc desunt, et quam imbecilla adhuc sint, quae habemus. In secunda enim fortuna vitia facile crescunt, sed nos fugiunt; bona contra facile imminuuntur, dum vel maxime videntur augeri.

§. XXVII.

Progredimur nunc ad comma 6. ita se habens: *nam si vellem gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicerem: parco vero, ne quis de me existimet super id quod videt me, aut quod audit ex me.* Duo vero continet hoc incitum: *prima* scilicet parte docet apostolus, cur gloriari posset reuelatione adeo sublimi; *altera* vero nouam causam subiungit, cur id facere nolit. Illud apostolus agit his verbis: *nam si vellem gloriari, non ero insipiens, veritatem enim dicerem.* Cohaeret hoc enuntiatum maxime cum verbis prioribus commatis superioris, *pro tali gloriari possem*, hoc modo: *pro tali gloriari possem; nam si placeret id facere, non ero insipiens etc.* Adicit vero haec apostolus, vt ostendat, se non plane prohiberi, quo minus plura adhuc et clariora de illa singulari reuelatione enuntiaret. Licet enim supra dixerit; *audiuisse se αγγελια ερηματα*, et quae non liceat homini loqui; neutiquam tamen ex eo sequitur, non licuisse apostolo plura de illa reuelatione enuntiare, quam re vera enuntiauit; cum illa sine dubio plura complexa sit, quam *αγγελια* illa *ερηματα* quae audierat, quae vtrum aperire voluerit nec ne, in ipsius potestate positum esse potuit. Sequuntur iam verba, *non ero insipiens.* Indicat his verbis Paulus, se, si gloriari vellet ea re, per se nihil absurdi aut improbi in eo facturum esse: cuius essati causam subiicit, scribens: *veritatem enim dicerem.* Primo ergo adfirmat, se iure insipientem existimari idcirco non posse, si gloriari vellet, idque primo eam ob causam, quoniam res per se magna atque ex omnium sententia singularis erat, vt dici non posset, esse illam copiosiori oratione indignam; deinde etiam propterea, quoniam veritatem rei plane exploratam habear,

habeat, atque idcirco certissime sciat, se nihil falsi aut falsum incerti pro vero ac certo adfirmaturum. Consulto enim et scientem falsum de se pro vero, aut incertum pro certo dicere, nunquam non insipiens atque improbum est. Cuius vero rei exprobrationem se plane vitaturum Paulus certum habebat. In altera incisi parte apostolus nouam causam subiungit, cur id, quod falsa et veritate et religione facere posset, facere tamen nolit. *Parco vero*, inquit, *ne quis de me existimet etc.* Parco vero i. e. parce haec tracto, et non tam edisserere quam modo tangere malo. Causa vero in eo posita est, *ne quis de me existimet; super id, quod videt me etc.* Clarius itaque de reuelatione sibi facta loqui etiam idco nolebat apostolus, vt nimiam aliorum admirationem caueret. Ex quo verisimile fit, apostolum talia audiuisset ac forte etiam vidisset in rapto illo, quae ad ipsius commendationem maxime pertinebant. Hoc enim si ponas, omnia longè planissima erunt. Nam si tantum res alias vel maxime gloriosas ac magnificas, ad se tamen non pertinentes audiuisset aut vidisset; tum non quidem nullum nimiae et admirationis alienae et elationis animi fuisset periculum; nec tamen tantum, quam si res illae ad ipsum pertinuerunt. Nolebat igitur apostolus notiones de se apud homines in terra, ex iis informari, quae ipse ad se pertinentia viderat atque audierat ex Domino in caelo. Sententia ergo erit: *volo de me, animo meo, rebus meis et gratia apud Dominum existimari non ex iis quae mihi in caelo sunt visa, aut de me ex alio ibi audita; verum ex iis, quae homines in me aut ipsi cernunt, aut ex me ipso de me ac rebus meis audiunt.* Quod si placeat, id quod Paulus ad se pertinens viderat in caelo, opponetur illi, quod alii videbant in ipso in terra: ac pari ratione id quod audierat de se ex alio in caelo vel paradiso, illi, quod homines in terra audiebant ex ipso. Elucet ergo ex his singularis animi modestia ac submissio, qua apostolus commotus malebat parum sibi ab aliis tribui quam nimium; atque idcirco longe remotus erat ab illorum ratione, qui auide illa captant ac iactant, quae ad hominum opinionem de se augendam pertinere putant. Habemus itaque exemplum dignum omnino, quod omnes veri Dei ministri imitentur, quos auram popularum

rem

rem contemnere, suaeque omnia non ad ostentationem, sed ad conscientiam, gloriam Domini, aliorumque salutem referre oportet; atque in tanta iudiciorum opinionumque humanarum varietate, id vnice spectare, vt Domino satisfaciant, qui omnia aliquid quando in lucem proferet. Acciderat enim quoque Paulo, quod aliis fidelibus Dei seruis haud raro accidit, vt qui ab ipsis ad Christum primo sunt deducti, in principio ministris facile nimium, postea vero, primo impetu residente, parum tribuant: id quod ex Galatarum exemplo luculenter apparet. (Gal. III.) Vtrumque vero, nimia scilicet admiratio et contemptus, causae Christi nocent; quamobrem apostolus etiam vtrique malo, et in hac epistola et alibi, obuam ire conatur. Ea vero, quae cernebant Corinthi in apostolo, ex quibus facile iudicium de vero ac summo illius apostolatu, de veritate euangelii, atque etiam de sinceritate animi facere poterant, erant miracula ab ipso effecta, totaque secta vitae quam sequebatur, eiusque perpetuitas atque aequabilitas. Id vero quod audierant ex ipso homines in terra, erat maxime euangelium ipsum, quod nuntiabat, ac praeterea etiam illud, quod cum de ratione tota, tum etiam de successu laboris ac muneris sui, necessitate ita exigente, interdum dicere cogebatur. Quae omnia ita comparata erant, vt omnibus satisfacere possent, iis tantum exceptis, quibus aut nihil probatur, nisi quod ipsi faciunt, aut qui inuidet, atque ex aliena inuidia crescere cupiunt; cuius indolis pseud-apostoli erant, qui nec ipsi boni viri fieri volebant, nec alios ferre poterant, qui ipsis meliores ac maiores erant.

§. XXVIII.

Accedimus iam ad commemorationem grauissimae calamitatis, occasione tam eximiae reuelationis apostolo allatae, commate 7 comprehensam; cuius verba ita se habent: *et exsuperantia reuelationum ne extollar, data mihi est sudes carne, angelus Satan, vt me colaphis caedat, ne extollar.* Primo apostolus his verbis causam exponit, cur tanto malo sit affectus; deinde vero malum ipsum explanat. Causam his verbis demonstrat, *et exsuperantia reuelationum ne extollar.* Circa quae verba id pri-

mo

mo obseruamus, apostolum iis periculum exponere, cui obiectus manebat ipse, etiamsi nemo mortalium aliquid de verbis illis *αγγειοις* audierat. Ne alii illa cognoscentes, nimia illum admiratione afficerent, causamque se inflandi adferre possent, cauere poterat ipse rem tacendo; illud vero huiusmodi silentio cauere nondum plane poterat, quo minus animus in tantam rem intuens, sua ipsius cupiditate ad inflandum se impelleretur. Huic ergo periculo alio modo occursum esse narrat; et vt malum illud atrocissimum narrare posset, quod in infirmitatum genere, quo gloriari volebat, vel principem locum obtinet, ideo coactus fuerat rem singularem generatim tangere, de qua alioqui forte plane tacuisset, vt nos supra iam monere meminimus. Iam verba ipsa videamus. *Et exsuperantia reuelationum*, inquit, *ne extollar etc.* Plurium reuelationum facit mentionem, nec multum interest, vtrum id ad vnicam hanc plane singularem referas, an ad reliquas omnes; quoniam apostolo, vt supra iam monuimus, plures contigerunt. Si hoc placeat, certum tamen est, apostolum nihilominus vel maxime hanc dicere, de qua verba fecit, quippe quae reliquis omnibus longe praestabat: si vero illud, mentio plurium reuelationum offendere non debet, quoniam raptus ille plura comprehendit, quae apostolo patefacta sunt. Ex quo apparet, non adeo multum referre, vtrum hoc vel illud eligatur. Indicatur vero his verbis omnino aliquid plane singulare, communem modum sortemque mortalium aeuum adhuc in terris agentium, excedens fuisse, quod apostolo patefactum est; quoniam *υπερβολην* ea in re fuisse adfirmat. De re ipsa vero siue argumento exsuperantiae reuelationum nihil iam adiungimus, ne ea praecipiamus, quae in tertia totius orationis nostrae parte pluribus perfecit oportet. Progredimur itaque ad verba *ne extollar*. Primo itaque ex his verbis clare apparet, periculum elationis adhuc in Paulo fuisse, cui grauius fortique medicina occurrendum erat: vt vel sollicitatio omnis ad animi elationem plane praecideretur, vel orta in prima quasi herba eo facilius et minori cum certamine ac difficultate supprimeretur. Vtramque enim sine dubio vtilitatem grauis ista calamitas apostolo praestitit; primo hanc, vt eo
parcius

parcius de re adeo singulari cogitaret, vel si cogitaret, ea tamen propter indignitatis viuidam conscientiam, non ad effendum se, sed ad deprimentum vteretur; deinde vero illum ex acerbato mali illius sensu fructum quoque cepit, vt eo celerius, fortius, ac facilius primos etiam superbiae motus, inuito ipso atque indignante ortos comprimeret, ne ex scintilla neglecta graue incendium oriretur. Deinde id quoque notari meretur omnino, quod apostolus periculum elationis ipse candide fatetur, atque eo ipso docet, quam remotus fuerit ab illorum opinione, qui sibi et aliis persuadere volunt, vere renatos ad illum perfectionis gradum peruenire, vt radix prima vitiorum plane sublata, atque idcirco periculum peccandi ex ipsis ortum extimescendum non sit. Paulus sane, qui sine dubio magnos processus in renouationis negotio fecerat, et plurimos alios magno interuallo post se reliquerat, aliud hac confessione docet; idque et sua, et aliorum causa. Sua causa, vt omnibus constaret, se sibi et ipsi talia non tribuere; aliorum vero causa, vt et illi monerentur, ne tale quid temere de se ipsi existimarent. Sicuti enim nihil grauius, vtilius et magis necessarium atque in Sacris Litteris commendatum est, quam perpetua et summa contentio procedendi in Christianismo: ita nihil perniciosius est vtraque opinione; cum homines aut tantam contentionem necessariam non esse, quam vox Dei postulat, aut longius se iam processisse autumant, quam re vera processerunt. Vtraque enim opinio socordiam et securitatem alit, diuerso licet modo; atque idcirco illos, qui alterutra tenentur, in perniciem praecipitat. Illud ergo tutissimum non minus quam voluntati Dei concipiat, vt fideles agnoscant ac constiteant, se adhuc sollicitari posse. Haec enim persuasio homines cautos facit, ne ab hostibus negligentes et securi opprimantur. Deus tum etiam ab Ioannes ait: (1. ep. 1, 9.) *fidelis est et iustus, vt delicta condonet, nosque magis magisque vitii liberet.* Magnum quoque solatium bonae ac pie mentes ex his apostoli verbis percipere possunt. Apparet enim ex iis, ac deinde etiam ipsius Domini responso ad preces Pauli egregie confirmatur, omnes calamitates a Deo aut allatas, aut permissas nihil ipsis nocere, nec de veris illorum vtilitatibus

taribus quidquam detrahere, licet dum sentiuntur, haud raro ita videatur; sed potius emolumento esse, atque illud ipsum iuuare, quod sibi propositum habent, ut scilicet vitia adhuc inhaerentia non solum reprimantur, sed primae quoque illorum quasi fibrae magis magisque coerceantur et eiciantur, bona contra Spiritus S. munera in animum collata conferuentur atque augeantur. Nullum enim tempus est, quo melius cognoscit homo ac sentit, quantum adhuc pravae fiduciae in se ipso ac vi sua, et quam parum contra verae fiduciae in Deo ponat, quam illud quo adhaerit. Tum ergo discit sibi ac viribus suis diffidere, Deo contra atque illius dictis confidere. Et quidquid homo inter huiusmodi certamina discit, illud etiam perdiscit; illud etiam durabile est, ac tandem dulcissimos fructus fert. Quae si in animo sint infixae, ac diligenter considerentur, eam quoque utilitatem adferunt, ut piaes mentes voluntati Dei se aequo animo permittant, nec indignationem apud se concitari aut inualescere patiantur, si per varios casus ac per magna discrimina rerum in hac vita iactantur, id quippe exploratum habentes, fidem suam iis omnibus tanquam aurum igni ipectari, tantoque maiora praemia se manere, quanto maiora propter Christum eiusque causam aequo animo pertulerunt.

§. XXVIII.

Accedimus vero nunc ad ipsam calamitatem explicandam, his verbis ab apostolo expressam: *data est mihi sudes carne, angelus Satan, ut me colaphis caedat, ne extollar.* Primo ergo dicit apostolus: *data est mihi sudes carne.* Quibus verbis generatim exprimere videtur cum grauitatem et acerbitatem mali, tum etiam illius naturam. Prius in primis verbis, *data est mihi sudes,* significat. Vocabulum * σκολοψ, ut iam dudum a Viris Doctissimis obserua-

* Veram notionem vocabuli σκολοψ multi Viri Docti, qui effatum hoc Paulinum tractarunt, ex scriptoribus profanis definire, atque ex eis loco difficili lumen adferre conati sunt. Egerunt id, praeter alios, IO. GODOFR. LAKEMACHERVS in *Disquis. Philol. de palo carni Paulo dato, in Bibb. Bremensi Cl. VI. Fasc. 4. §. 4. p. 640. seqq.* qui σκολοψα hic columnam dici existimat, cui flagris caedendi apud Iudaeos alligabantur. THEOD. HASAEVS in *Adnotationibus ad LAKEMACHERI Disquisitionem*

obseruatum est, significant *sudem acutam*, cui nocentes aut ad-
guntur aut qua traiciuntur. Signat etiam surculum acutum car-
ni infixum, qui grauissimos dolores excitare solet; vtrumque sa-
ne exquisitissimum ac doloris plenum supplicii genus esse oportet.
Cum vero de huiusmodi supplicio proprie ab apostolo, et quidem
saepius, sumto cogitari nequeat; ex eo satis apertum est, ma-
gnoque interpretum consensu confirmatur, Paulum his verbis
non tam ipsum malum postea demum clarius expositum, quam
illius acerbiter doloresque ex eius sensu perceptos notare velle,
vt sententia sit: se dolore mali illius exquisitissimo perinde ex-
cruciari, atque ii solent, quibus caro et cutis acuta huiusmodi
sude aut traicitur aut pungitur. Dum vero ait, *datam* sibi esse
sudem illam, nec tamen eum appellat qui dederit, lectoribus exi-
stimandum relinquit, quid cuique ea in re tribuendum sit. Pro-
prie, scilicet sudem illam quasi infixerat aduersarius ille grauissi-
mus, quem statim nominat, cuius consilia quoque in vexando
Paulo sine dubio pessima atque ad perniciem illius spectantia erant.
Interim tamen partes quoque aliquae ipsius Domini erant, in per-
mittendis scilicet iis, quae hostis ille apostolo inferebat. Sine
illius enim voluntate permittente, Paulo capillus non excidire,

G 2

multo

nem modo laudatam, l. c. p. 648. seqq. PETRVS von SARN in *Ob-
seru. noua de angelo Satan colaphizante Paulum in Bibl. Brem. Cl. VII.
Fasc. 3. §. 2. p. 553.* D. GEORG. LYDOV. OEDERSV Animadu. S. N. T.
§. 16. p. 24. seq. 10. MARCRIVS in *Exercit. Bibl. ad Sel. Loc. V. cr. N. T.
P. II. Exercit. XXXVII. §. 2. p. 895.* Non diffitemur, duriora et nimis
longe petita nobis ex parte ea videri, quae de notione vocabuli apud
scriptores profanos a Viris Doctis ad hunc locum illustrandum in me-
dium proferuntur. Cum enim vocabulum apud LXX interpretes le-
gatur, et surculum sine spinam carni infixam significet; nobis verifi-
catur, Paulum vocabulum hoc in eandem sententiam ac-
cepisse. Sic quoque AVGVSTINVS CALMETVS in *Comment. Bibl.
ad b. l. p. 288.* *quod spinam*, inquit, *significat, mucronem, acu-
teum; proprie minutissimas spinarum cuspides, vel eas assulas, quae car-
nem ingrediuntur, et quae ibi grauissimos dolores gignunt. Quidam
hoc de flagello intelligunt, alii de paxillo aut vallo in acumen caeso, de sude; sed
haerere possumus priori, quam dedimus explicationi. Patrum aliorum-
que sententias cum de vera vocabuli notione, tum de re ipsa, collectas
exhibet quoque IO. CASP. SYICERVS Thes. Eccl. P. II, p. 974. seq.*

multo minus tantum malum accidere potuisset. Hinc etiam malo illo liberari se cupiens, a Domino illud precibus efflagitare instituit. Quando vero malum illud inceperit, apostolus quidem non diserte significat; videtur tamen ipsam reuelationem, si non confestim, non tamen ex longo admodum intervallo infectum esse. Verba enim apostoli totiusque orationis coherencia, si hanc sententiam non persuadent, suadent saltem aut permittunt: quæ præterea etiam rei ipsi valde apta est. Primo enim tempore, quo animus apostoli nouitate atque insolentia rei, recentique illius sensu maxime permotus erat, facilius quoque sollicitatio ad elationem existeret, cui proinde primo quoque tempore a Domino occursum esse videtur. Adiungit etiam vocabulum *mibi*: data est, inquit, *mibi*; quod non plane redundare sed *datius commodi*, ut loqui amant, esse videtur, ut apostolus significet, accidere id sibi cum magno emolumento suo, sequè id fati expertum esse, quam bene condat sibi fides illa, ad animi elationem reprimendam. Adiungit vero quoque apostolus vocabulum *σάρκι* s. *carne*, quo generatim naturam mali illius significare ac docere videtur, ad carnem proxime et maxime pertinuisse malum illud, doloremque ex eo perceptum; licet minime negemus, animum quoque apostoli eo fuisse adficiendum. Corporis enim mala et dolores animum quoque afficiunt. Simplicissima nobis hæc sententia videtur, quoniam verbis apostoli conuenientissima sine dubio est. *Σαρξ* enim in hac oratione non fati commode prauitatem adhuc inhaerentem significat: (nec enim consilium apostoli, nec verba huic interpretationi hoc quidem in loco fauent) idquod parte tertia disputationis nostræ docebitur. In præsentī hoc tantummodo monemus, vocabulum *σαρξ*, si proprie peruersitatem reliquam notat, apud Paulum maxime, opponi fere spiritui, siue habitui animi nouo ac spiritali in regeneratione effecto. Vel si etiam interdum solum ponatur, ex coherencia tamen et sine totius orationis tum perspicuum est, vitium in natura adhuc inhaerens illo significari. In hac vero oratione neutrum horum locum habet. *Σαρξ* ergo hic quidem, ut nobis videtur, corpus significat; in quam sententiam apostolus

apostolus, inprimis de calamitatibus loquens, vocabulum in hac ipsa epistola accipit. Apparet id inprimis ex Capite III, 10. II. vbi vocabula *σωμα* et *σαρξ* aperte permutantur. (cf. I Pet. III, I.) *Σαρξ* ergo commodissime significabit hic illam ipsam Pauli partem, ad quam fudes illa proxime pertinuit, quamque afflixit. Vnum adhuc addere placet. In scriptis scilicet V. T. varii exstant loci, qui magnam orationis similitudinem cum effato hoc Paulino habent. Sic. v. g. Moses Dei nomine Israelitis damna praedicens ex relictis ac toleratis Cananaeis extimescenda (Num. XXXIII, 55.) *Si non expelletis, inquit, incolas terrae huius a facie vestra, erunt vobis ii, quos reliquos feceritis, instar spinarum in oculis vestris, et aculeorum in lateribus vestris, et infestabunt vos in terra quam incolitis.* Apud Ezechielem vero (Cap. XXVIII, 24.) haec leguntur: *et non erit amplius domui Israelis aculeus pungens, et spina dolores adferens ex omnibus circumiacentibus.* Quibuscum adhuc conferri meretur, quod (Cap. XXVIII, 6. 7.) occurrit: *Et cognoscent omnes incolae Aegypti, quod ego Dominus: propterea quod fuerunt baculus arundinis domui Israelis: quando prehebent te manu, frangebaris ac dissindebas ipsi totum latus; et quando innitebatur in te, frangebaris etc.* Ex omnibus his locis perspicuum est, dolorem atrocem atque exquisitum comparari dolori, quam spina vel alia res acuta corpori infixam adfert. Possit quidem alicui ex comparatione horum locorum in mentem venire, apostolum vocabulo *σαρξ* non, vt supra statuimus, alteram sui partem dicere, nec proinde id, quod nos putamus, significare voluisse, malum scilicet illud ac dolorem ad corpus proxime pertinuisse; sed id tantummodo indicare velle, dolorem animo adlatum tam atrocem esse, vt dolori per infixam sudem in corpore excitato comparari possit. At vero in locis modo allegatis ipsa res docet, verba improprie esse accipienda; nostri vero loci alia ratio est, quippe in quo nullum huiusmodi comparationis vestigium aut in verbis, aut in rebus inpressum apparet; nisi id iam pro certo ac probato sumas, apostolum proxime de malo aliquo animi loqui; quod tamen demum probandum est. Hac vero de re in tertia disputationis nostrae parte ex instituto disquirendum erit.

Maneat ergo, si verba ipsa ex se ac propria maxime significatio-
ne spectemus, simplicissimum esse, si dicamus, apostolum vocabu-
lo σαταν significare, corpus suum proxime ac maxime fude illa
fuisse grauitur vexatum.

§. XXX.

Pergit vero apostolus malumque generatim descriptum iam
distinctius explicat: *angelus Satan*, inquit, *ut colaphis me cae-*
*dat.** Quod ad illum attinet qui affligebat apostolum, appella-
tur ille *angelus Satan*; quae verba, pro maxima sententiarum
varietate et discrepantia de rei ipsius natura, varie quoque ex-
plicantur. Nos accuratiorem ea de re disputationem tertiae par-
ti referuaturi, in praesenti modo vocabula ipsa, vscratamque illo-
rum potestatem expendemus. Quaeritur ergo primo loco de
vocabulo *Satan* praesertim, in quam sententiam hic accipiendum
sit. Paulus alias in scriptis suis dicere solet *Satanas*, quod voca-
bulum per casus flectitur; *Satan* vero ut *αδελφον* etiam in LXX,
interpretibus rarissime legitur. Cum itaque apostolus hic ab vscra-
tato sibi loquendi more aliquantum recedat, eo difficilius con-
iectura de vera illius sententia fit. Vocabulum *Satanas* alioquin in
Sacris Litteris principem malorum angelorum signat, qui hoc nomi-
ne appellari solet, quoniam quam maxime Deo, consiliis ac causis
Dei aduersatur, infestumque animum quouis modo prodit; an-
gelosque sibi addictos ad eundem furorem concitat. Dicitur
etiam frequenter *diabolus*, quod nomen tamen hominibus quo-
que interdum imponitur, Satanae imprimis voluntati abutendos
se permittentibus, ipsique valde similibus. Sic v. g. Seruator de
Iuda proditore conquerens, *nonne vos duodecim*, inquit, *elegi,*
vnus

* Quod ad coniunctionem verborum, *datus est mihi furculus carne*, *angelus*
Satan, attinet, trifariam illa coniungi possunt obseruante IO. MARCKIO
Exercit. supra laudata p. 895. vel, ut *angelus Satan* per appositionem co-
haereat cum furculo, quamobrem BEZA suppleuit *το nempe*; vel, ut *an-*
gelus Satan sit nominatiuus regens verbum *δοδν*, hoc sensu: *ille datus*
est mihi furculus, aut in furculum; vel, ut *angelus Satan* in sensu sequa-
tur post *να*, et vnice regat verbum sequens *αδελφον* hoc modo: *ut*
angelus Satan me colaphizer. Nobis prima coniungendi ratio omnium
simplicissima, ac prouide reliquis anteponenda videtur.

vnus vero ex vobis diabolus est? (Io. VI, 70.) Immo Dominus Petrum propter intempestiuam clementiam grauius increpaturus, *abi post me*, inquit, *Satana*. (Matth. XVI, 23.) Satanas quidem concitauerat hostes Iesu ad caedem illius, consiliorum diuinorum ignaros; Iesus vero ipse illorum bene gnarus, illum ex hominibus Satanam s. aduersarium iudicat, qui bono quidem studio et animo, sed nullo iudicio ipsum a morte perferenda reuocare volebat. Simili modo Paulus illis repugnare cogebatur, qui periculi mortisque impendentis metu, ipsum a persequendo itinere Hierosolymitano reuocare volebant. (Act. XX, 12. 13.) Qui tamen multo lenius id faciebat, et quidem iure. Iesus enim discipulorum Dominus, Paulus modo Domini seruus, discipulorum autem modo condiscipulus erat; in Pauli vita longiore quidem multa, in Christi vero morte piaculari omnia sita erant. Accedebat praeterea immodestior Petri loquendi agendiue ratio, verecundiae discipulorum decentis fines transiens, quae seueriori reprehensione coercenda erat; cum Dominus alias discipulis modestius ipsum ab itinere Hierosolymitano reuocantibus longe clementius responderit. (cf. Io. XI, 7. seq.) Sed redeamus ad institutum. Disputatur igitur, quomodo vocabulum *Satan* hoc loco accipiendum sit; redit vero haec disputatio ad duas maxime quaestiones. Primo scilicet quaeritur, vtrum vocabulum *Satan* nominis proprii hic an appellatiui vim habeat? deinde vtrum in nominandi an gignendi casu accipi debeat? Quod ad primum attinet, vtraque sententia suos patronos habet. Si nomen proprium statuas vocabulum *Satan*; commodissime significabitur angelus siue emissarius a Satana principe malorum angelorum in Paulum concitatus. Si vero nominis appellatiui loco habeatur; generatim ille, qui Paulum vexabat, angelus aduersarius siue infestus appellabitur, quicumque etiam alioquin ille fuerit; qua de re in posterum erit dicendi locus. Nos illorum sententiam anteponimus, qui vocabulo *Satan* hoc loco vim nominis appellatiui tribuunt, et quidem eam ob causam, quia apostolus reliquis in locis scriptorum suorum, vbi *Satan*ae siue principis malorum angelorum mentionem facit, semper illum vocabulo *Satanas* appellat;

lat; à qua consuetudine loquendi cum hic recedat, cogitationes nostras eo videtur deducere, vt aliam notionem sub vocabulum *Satan* subiciamus. Quodsi obicias, apostolum, si vocabulum *Satan* appellatiue voluisset accipi, nomine potius graeco appellatiuo, idem quod ebraeum *Satan* sonante vsurum fuisse; illud sane tanti non est, vt nos de sententia deducat. Nam primo, apostolus alibi quoque verbis ebraicis vtitur, vbi graecis vti potuisset, ad Corinthios scribens (1 Ep. XVI, 22.) *Si quis non amat Dominum Iesum Christum, sit anathema Maranatha.* Cur itaque difficile ad credendum videretur, Paulum in altera ad Corinthios epistola simile quid fecisse. Deinde potuit apostolus verbum ebraicum maluisse quam graecum in hac oratione ponere, vt per illud tamen *Satan* siue *principis malorum angelorum* nos admoneret, idque nobis eo significaret: fuisse aduersarium illum, non tam ex hominum quam ex illorum numero, qui *Satan* fuit subiecti. Qua de re pariter in tertia disputationis parte ex instituto dicemus. Interim si quis notionem vocabuli *Satan* propriam etiam hic praestare existimet, per nos nostramque de aduersario ipso sententiam licebit; ad quam nihil interest, vtrum nomen *Satan* hoc vel illo modo interpretetis.

§. XXXI.

Deinde illud adhuc disceptandum venit: vtrum vocabulum *Satan* in nominandi an gignendi casu sit accipiendum. Ad nostram sententiam rursus nihil interest, vtrum eligatur. Quamobrem medii quasi ac liberi sine partium studio inquirere possumus, quid ratio verborum maxime suadere videatur. Si *Satan* in gignendi casu accipias, sententia commodissime haec erit: angelum fuisse a *Satana* immisum. Cui vero sententiae illud repugnat, quod supra de vocabulo *Satan* in medium protulimus. Anteponenda ergo videtur illa sententia, quae *Satan* in nominandi casu accipit. Verum etiamsi hoc fiat, res tamen nondum plane confecta est; quoniam ne sic quidem de vera verborum sententia adhuc satis constat. Possunt enim verba etiam tum duplici modo intelligi, vt vel *angelus aduersarius sit Satanas ipse* *ἄγγελος* ita dictus, vel alius quidam, siue spiritus malus, siue homo.

Nobis

Nobis posterius videtur verifimilius, idque eam ob causam, quoniam princeps ille malorum Spirituum *Satanæ* nomine signari solitus, nunquam in scriptis N. T. quantum nos meminimus, angelus simpliciter appellatur. *Diabolus nusquam dicitur angelus, sed habet suos angelos*, recte scribit Ven. BENIGLIUS in *Gnom. ad b. l.* (cf. Apoc. XXII, 7. seqq.) *Angelus Satan* itaque, ut summam quasi ex adhuc disputatis conficiamus, nihil aliud est, quam angelus valde infestus, de quo forte ipsi Paulo dubium fuit, vtrum ipse *Satanas* κατ' ἐξοχήν ita dictus fuerit, an alius ex grege illius minime vero gregarius, sed saevitia ac nocendi facultate ad *Satanam* proxime accedens. Sed considerandum nunc quoque est vocabulum *angelus*, de cuius notione in hac quidem apostoli oratione rursus dissentire interpretes, non est quod miremur; cum de re ipsa tantopere inter se litigent: id quod quemlibet illorum notionem vocabuli ad eam sententiam accommodare cogit, quae ipsi semel probata est. Ut vero statim et breuiter nostras cogitationes aperiamus, id pro certo ac concessio ponimus, vocabulum *ἄγγελος* et *ἄγγελοι* vtitatissime in Sacris Litteris spiritus illos solitarios significare, qui inter naturas creatas ratione praeditas principem locum tenent, quorumque agmen aliquod ingens, sub auspiciis vnus alicuius, in prima mundi aetate a Deo defecit, ac post hominum defectione, magnam quoque potestatem, per Christum tamen valde fractam et imminutam, in humanum genus natum est. Hanc ergo notionem vtitatissimam, ac sine dubio principem, tam diu retinere aequum est, quam diu non adiunt rationes contrariae ita comparatae, ut non tam suadeant, quam cogant illam relinquere. Nos vero hoc quidem in loco huiusmodi rationes non plus videmus, quam in loco illo altero prioris epistolae, (Cap. XI, 10.) vbi apostolus, mulieres in publico maxime ecclesiae conuentu, vult potestatem seu tegumentum in capite habere propter angelos. Quantopere vocabulum *ἄγγελοι* interpretes hic vexauerit, ac contra vexatum etiam ab ipsis fuerit; harum rerum vel mediocriter peritos fugere non potest. Nostra tamen sententia nihil simplicius est, quam illorum interpretatio, qui etiam ibi angelos, siue bonos, siue malos, siue etiam vtrosque dici

H

putant;

putant; licet ad bonos, saltem quam maxime, oratio apostoli pertinere videatur. Maneat ergo, *angelum Satan* spiritum aliquem malum esse in Paulum incurrentem, de quo ceteroqui distinctius loqui aut noluit, aut non potuit.

§. XXXII.

Restat vt de verbis reliquis agamus, quibus apostolus malum ab angelo illo aduersario sibi illatum explicat: *vt me colaphis caedat*, inquit, *ne extollar*. Primo igitur Paulus ipsam calamitatem perferendam tradit; deinde causam illius rei iterato inculcat. Calamitas ipsa his verbis est expressa: *vt me colaphis caedat*. Dum apostolus dicit *vt me*, sententia eius haec inprimis est, incurrare angelum illum saeuum in se, permittente tamen Deo, eo consilio, vt sibi aegre faciat. Contumelia vero illa et iniuria in eo erat posita, quod colaphis caedebat. Sunt quidem inter interpretes, quibus non verisimile videtur, apostolum malum illud quodcunque, colaphorum nomine notatum, re ipsa expertum, sed solum metu illius territum fuisse. Verum sine dubio simplicius, verbisque conuenientius est, contrarium statuere. Si verbum *εδοσθη* ad Dominum ipsum referre malis, in eam sententiam, in quam Deus in Sacris Litteris aliquid dare, vel facere dicitur, quod iustis ex causis non impedit, aut permittit; tum oratio apostoli hanc interpretationem habebit: datus, siue immisus est angelus Satan, et eo vsque potestas illi mihi aegre faciendi est concessa, vt etiam colaphis interdum me caedat. Quid vero sit colaphis caedere, siue qua in re malum ab angelo Satan illatum ponendum sit, apostolus pluribus non explicat. Quamobrem mirandum non est, tanta sententiarum quasi diuortia facta, vt *crux Pauli* non incommode a nonnullis *crux interpretum* appelletur. Nos rem ipsam in tertia disputationis parte disceptabimus. In praesenti duo modo generatim monemus. Primum est; durum admodum ac singulare plane esse oportuisse malum a Paulo perferendum, cum per se ac natura, tum etiam propter illum, qui inferebat, quem nos spiritum aliquem malum fuisse contendimus. Merito enim illud apostolo grauius erat, quod ipsi, sine cuiusquam interuentu, ab ipso huiusmodi spiritu infligebatur, quam quod ab homini-

hominibus, ministeria licet sua diabolo praestantibus, proficisceretur. Quam durum vero fuerit apostolo mali illius perpasso, ex eo quoque apparet, quod illud ter deprecari instituit. Insolitum enim illud alioquin apostolo fuit, qui aequo animo calamitates tolerabat. Si ergo recte concludimus; illud Domino in primis graue ac durum fuisse, quod in cruciatu suo deprecari conabatur; non minus sane illud quoque de Paulo valebit, viro sanctissimo, et aduersis quoque rebus exercitato, experimentisque satis edocto. Si vero porro in causam inquiratur, cur malum illud etiam atque etiam deprecatus sit apostolus; nos quidem nihil certi, in re minus aperta, definire audemus, coniecturam tamen nostram proferemus in medium, quam etiam si quis non probet, non erit tamen, quod ut improbam damnet. Videtur videlicet ex Domini responso ad preces Pauli cum aliqua verisimilitudine conficere posse, quid apostolum inter cruciatus illos satanicos maxime sollicitum habuerit. Responsum enim Domini his verbis comprehensum est: *sufficit tibi gratia mea, virtus enim mea in infirmitate perficitur.* Ex prima responsi huius parte perspicuum est, Dominum apostolo vel maxime gratiam suam, i. e. fauorem et indulgentiam confirmare, eoque animum illius adflictum erigere. Ex quo probabiliter coniecturam ducere licet, apostolum, propter mali, quo cruciabatur, insolentiam, interdum ea cogitatione sollicitatum fuisse, an forte propter erratum aliquod sibi non satis perspectum, Domini indulgentia singularis, ad quam se alioqui pertinuisse sciebat, erga se aliquantum imminuta sit? Quod si ponamus; responsum sane Domini conuenientissimum, atque ad occurrendum illi sollicitudini aptissimum erit. Idem enim est ac si diceret: *perfer modo, et obdura, dolor hic tibi proderit olim; saepe tulit lassus succus amarus opem.* Nec dubites etiam de meo in te fauore immutabili, etiam in singulari illa calamitate sibi constante sufficiat ergo tibi scire, te in singulari apud me gratia esse. Solet autem piis mentibus omnino facile accidere; ut si singulari malo, quod visu nondum sunt experti, adficiantur, facile in cogitationem incidant, signum illud esse, se apud Deum, si non in offensam, in minori saltem gratia esse quam olim. In Psalmis sane exem-

pla huius rei sunt frequentissima. Immo ipsi Seruatori fabricatus suavis fauoris paterni sensus maiori dolori erat, quam reliqua omnia. Notabile etiam est exemplum Iobi; qui insuetis sibi et alias nondum toleratis calamitatibus exercitatus, de fauore erga se Dei dubitare incipiebat, sibi que non nisi figura irae diuinae videre videbatur. Amici vero illius, boni alioqui viri et cordati, ex inuitatis malis illis conficere volebant, pietatem Iobi in vita antea ta tantopere celebratam atque insignem, simulatam modo et fucam fuisse. Quid ergo mirum, si Paulo simile quid accidit? Homo enim adhuc erat, in cursu quidem constitutus, sed nondum metam consequutus. Et forte etiam angelus ille Satan id sibi maxime propositum habuit, vt fiduciam indulgentiae Domini apud apostolum minueret; id quod in ipso Domino tenuit, cui ex penuria, quam in solitudine perferebat, rerum omnium, dubium reddere volebat, esse ipsum filium Dei. Sicuti enim magnum causae suae praesidium in eo ponit. vt iis qui non sunt persuadent, ipsos esse filios Dei, rem saluam pro certa venditans, quo minus fieri laborent, quod non sunt; ita in illos qui sunt, hoc telum illius est acerrimum, vt illis rem certam faciat incertam, vt negligant et delinant manere quod sunt. Cum ergo fides gratiam et fauorem Dei apprehendens, ac firmiter tenens Satanac maxime sit aduersa, immo victrix furorur illius; mirum non est, Satanam quoque illi maxime esse insensum, suumque impetum maxime in illam conuertere, omnibus occasionibus non solum arreptis, sed etiam vndique quaesitis, quibus fidem Domini in dubitationem apud fideles adducere, ac proinde fidem illorum erga Dominum si non labefactare, saltem sollicitare et exercere queat. Alterum quod de malo hoc generatim monemus, hoc est; quod scilicet non solum durum quid, verum etiam contumeliosum fuisse videtur. Colaphis enim caedere, et palma percutere, contumeliosum et ignominiosum vt hodie, ita etiam olim habebatur. Hinc serui, vilissimum et contemptissimum olim mortalium genus, colaphis caedebantur, vt etiam ex i Pet. II, 20. appareret; vbi apostolus, *quae enim, inquit, laus est, si peccantes et ideo Καλωδίζουνοι s. colaphis caesi soleratis?* Ex profanis scriptoribus proferemus exemplum aliquod explicitio (Epist. L III. Ep. 14) qui LARGIVM MACEDONEM virum praetorium a seruis in balneo occisum narrat; deinde vero subiicit, qua contumelia iam olim in balneo ab equite Romano, palma quippe percussus, sit affectus. Ita enim scribit: *cum in publico Romae lauaretur; notabilis argue etiam, vt exirus docuit, omniſa res accidit. Equos Romanus a seruo eius, vt transfugum daret, manu leuiter admonitus, conuertit se, nec seruum, a quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam grauiter palma percussit, vt paene concideret. Ita balneum illi quasi per gradus quosdam primum*

CONTUMELIAE locus, deinde exitii fuit.

Acltu.

AESTVMATISSIMO RESPONDENTI

S. D.

P R A E S E S.

Quod has ad Te litteras do, aestumatissime Respondens, id non solum ex more sed etiam ex animo facio. Exoptatissima enim est, quam mihi hodiernus dies adfert, occasio, amorem illum publica compellatione declarandi, quam mihi erga Te iam dudum non subito quodam impetu, sed certo iudicio concepisse videor. Quum enim a prima aetate mihi cognitus fueris, atque etiam sub oculis meis studiis scholasticis operatus sis, praeclearum ingenium et ad litteras natum in Te perspicere licuit; quod nec socordia bebescere passus es, nec prava ut multi fiducia, incultum ac sibi quasi ipsi reliquisti, sed potius indefessa industria ita coluisti, ut litteris humanioribus bene excultus academiam adire potueris. Id quod eo pluris faciendum arbitror, quo paucioribus id hodie et sua, et aliorum culpa contingere solet. In academia degens auctorem et ducem studiorum singulari Dei munere non solum nactus, verum etiam libenter secutus es Virum plurimum Reuerendum ac Doctissimum PARENTEM Tuum, Fautorem et Amicum mihi admodum suspiciendum; qui officio non minus quam adfectui paterno satisfacturus, id summa cum cura egit, ut Te in omni litterarum humaniorum genere sine intermissione exerceret, ac praeterea ad id maxime Te impelleret, ut studium Sacrarum Litterarum

rerarum in academia Tibi commendatissimum haberes. Qua in re adeo non commisisti, ut fructu laboris et gaudii priuaretur PARENS optimus, ut potius in discendis linguis sacris studium Tuum operamque diligentissime posueris, rectissime ratus, Theologiae studiosum non tam riuulos consecrari, quam ex ipso fonte haurire debere. Nec sufficit Tibi litteras modo Ebraicas didicisse, quod alioqui hodie vel optimis abunde sufficit, sed muneribus Dei, qui Tibi praeter ingenium bonum, academiam simul patriam tribuit, prudenter usus, adiunxisti quoque cognitionem linguarum orientalium reliquarum, quas in Sacris Litteris interpretandis usui esse noras; de quibus attingendis plurimi vel per temporis academici angustias, vel per alias causas ne cogitare quidem aut possunt aut volunt. Commemorare haec paucis mihi visum est, cum Tua, tum aliorum causa. Tua, ut tibi constaret, quantopere haec Tua studendi ratio mihi probata sit; aliorum vero, ut habeant exemplar, quod sibi ad imitandum proponant, si eo contendunt, ut ecclesiae commodis aliquando recte inferuiant. Cum vero omnis ingenii doctrinaeque commendatio animi vitaeque turpitudine euertatur, id quoque praetermittendum non est, Te etiam hac in re nihil in Te desiderari passum esse, sed id omni studio egisse, ut scopulis academicis sollicitate euitatis, rectam vitae viam constanter teneres. Quod reliquum est, meus erga Te amor etiam atque etiam Te hortari me cogit, ut non solum in optimarum rerum doctrina processus in dies maiores facias, verum etiam plurimum Reuerendi PARENTIS praecepta et exemplum sequens, mentem Spiritui Domini diuinitus ac penitus formandam porro permittas; Te, studia Tua, Tua denique omnia seruatori optimo magis magisque consecres, ac proinde in id per omnem vitam intentus sis, ut indulgentiae diuinae muneribus in dies augearis, iisque ita utaris, ut ecclesiae aliquando

quando veros, maturos, aeternumque perennaturos fructus feras. Ardentius Te amo quam ut verear, ne publicam hanc cohortationem meam ab optimo animo profectam, aliter ac velim accipias; quin confido potius, Te non solum aequo animo passurum, verum etiam gratum acceptumque habiturum esse, quod publico etiam alloquio Te ad id impello, quod non solum discere omnes et agere, sed etiam in dies melius discere ac peragere debemus. Quod ad me attinet, Deum immortalem Tibi porro propitium ex animo apprecor, cuius gratiam si inimus et retinemus, tum demum finem totius vitae assequimur. De meo in Te animo, studioque res Tuas etiam in posterum iuuandi Te minime dubitare, Tuo in me amori credo, quamobrem verba ea de re facere supersedeo, id potius acturus, ut quantum per virium mearum tenuitatem fieri poterit, re ipsa nunquam non declarem, quanto opere Tibi ac saluti Tuae, cum Tua ipsius, tum etiam plurimum Reuerendi PARENTIS Tui causa, et cupiam, et cupere me etiam debere persuasum habeam. D. in Fridericiana.

Non. Sept. c1cDCCL.

TV vana mittens diffidia integer,
Quae mota cappit nuncius aetheris,
Spernensque fucum fabulosum
Priftina Christiadam celebras

Splendore diuo fulgida nomina.
Migrantem adumbras littora naufraga
Telluris et poli superna
Gaudia Tarfigenam petentem.

Sic transuolantem flammea fidera
Aethraeque lymphas TV celeri pede
Vrgens paras follers sequaces
Ingenui cupidos honoris.

Hunc porro planum corripe tramitem,
Ac tende gressus ad sacra limina
Sedis coruscae. Opaca cedent
Sic TIBI nubila, lucidosque

Frequens meatus dux alios doce
Calcare. NVMEN sic TIBI munera
Congestet ampla, TV solo ortis
Deliciis frueri et benignis.

Faucis hisce Nobilissimo Doctissimoque Domino
Respondenti ex animo adplaudit,

Ioannes Philippus Carrach
Juris Vtriusque et Philosophiae Doctor.

IOAN,

IOANN. AVGVSTVS MAIER

V. D. M.

AVGVSTO GOTTLIEB MAIER

Filio

Χαριν, ελεος, ειρηνην!

*C*um Ven. Præsidis auctoritate magis quam meo iussu ad publice tuendam de Raptu Pauli disputationem accinctus sis, atque intelligerem, vacuae aliquid superesse chartæ, quod expletum malit typographus; huic ut satisfiat desiderio paucula conferre institui, quæ coepris imponere sufficiant colophonem exitumque eorum expedire. Absit vero, ut tempus ludam inanibus verbis; absit, ut in adulationem progrediar, aut tibi belle dicam. Ad illud quidem mihi ne tantillum quidem otii est nec animi; hoc vero a moribus paternis abhorreret, silique obeset veracundia. Persequar potius instituti rationem, et, quæ meum hoc scriptum legentis animum subiere, tecum communicabo. Atque, ut hinc ordiar, isthaec mihi lectio memoriam saepius, cum adolescerem, e sacris rostris auditorum refricuit: Paulum Theologiam suam in tertio caelo didicisse. Certe non leue hinc pondus accederet Theologiae Pauli commendandae, si isti sua constaret veritas adserto; quid? quod facile incantus quisque induci queat

queat ad assensum ei praebendam, si sublimitatem rerum
 in epistolis Paulinis passim obuiarum, sublimeque dicendi
 genus, quo uti solet, in consilium vniue adhibuerit, aut re-
 putauerit secum, ipsum hic ibi Apostolum videri ad eiusmo-
 di reuelationem prouocare, e. g. Eph. III, 3. ubi diuinitus
 sibi collatum ait mysterium, quod nullis aliis seculis de-
 claratum est hominum generi, vt nunc patefactum est
 Sanctis Apostolis. Immo commate 8. testatur: sibi omnium
 Sanctorum minimo id beneficium collatum, vt apud gen-
 tes infinitam Christi opulentiam publicet, & omnibus
 perspicuum faciat, quae sit mysterii communiō, quod
 ab omni aeternitate apud Deum fuit celatum etc. Vti-
 que et res et oratio Paulina tantum inter plerosque si non
 omnes viros Dei noui etiam foederis (Iohannem si excipias)
 caput efferunt, quantum lenta solent inter viburna cupressi.
 Verum enim vero rem rectius pensitanti arque cum Paulini
 ministerii chronologia conferenti manifestum, credo, fiet,
 eo saltim sensu, quem verba dant ante in medium prolata,
 Paulum dici haud posse Theologiam suam in tertio caelo di-
 didicisse.* Raptum enim Pauli cum iis, quae iter Damascum
 facienti et prope conficienti euenerunt, (Act. VIII.) haud-
 quamquam esse confundendum, omnia, puto, quae circum-
 stant, eloquantur, Tantum abest, vt Dominus eum tunc
 temporis institutione theologica dignaretur, vt potius anxie
 percontantem, quid factu opus sit? ad Ananiam ablegarit,
 qui copiam ipsi faciendorum sit facturum. Quodsi vero Pau-
 lus tunc, cum in disciplinam Christi ingrederetur, pro-
 pinus eius futurus praeco, Theologiam suam non in tertio
 caelo didicit, certe nullo istud prouerbum nititur funda-
 mento. Ipse Paulus ubi in eo est, vt raptus sui disertam
 faciat mentionem, eidem aperte, nisi me omnia fallunt,

con-

* R. WEISMAN N. H. E. p. 50. (s) Edit. II,

contradicit. Praeterquam enim, quod tempus, quo raptus contigit, determinate figat in anno ante scriptam hanc epistolam decimo quarto, qui cum primis conuersionis suae initiis neutiquam conciliari potest; testatissimum ipse facit: se audiuisset *αγγελος ενυπτα*, quae nemini hominum fas sit eloqui. Quodsi igitur Paulus auditu percepit captum et linguam superantia, quodsi nec ipse ea elocutus sit hominum ulli, nec integrum ipsi fuit eloqui, quid, quaeso, ad Theologiam Pauli ista vniuersa? ad Theologiam, inquam, cui cum vniuerso, quaqua versum late pater, orbe communicandae, totis per omnem vitam viribus incubuit? Didicit ergo Paulus Theologiam suam non in tertio quidem caelo, at de caelo seu diuinitus, ex Patre luminum, qui lucem ex tenebris luere iussit, animo suo illucente ad claritatem cognitionis gloriae Dei in Iesu Christi persona, quod ipse gratis hac ipsa in epistola profitetur c. IV, 6. Didicit Theologiam suam illapso caelitus in se eodem Spiritu, qui Pentecostes die socios muneris diuina luce colustrauit virtuteque induit. Liberalior proinde B. BALDWINVS, quam pro necessitate, mihi videtur, qui frequentatam ita temperare adnititur sententiam: „quod non praecise de hoc Pauli raptu intellectam velint Theologi, sed de iis, quae Christus in statu gloriae cum Apostolo egerit, quae mysterii plena erant et omne humani ingenii acumen omneque eloquentiae flumen longissime excedebant.“ Immo vero distare hanc ab ipsis verbis paraphrasin in oculos, arbitror, incurrit omnium. Facillimi interim sumus in verbis phrasibusque condonandis, modo ne rei praeiudicium pariant veritativae. Esse vero, cur dictae sententiae gramum salis adsperegendum

gendum sit, vel Socinianorum temeritate discimus, qui raptu Pauli ad Theologiam discendam turpissime abutuntur, ut figmento suo de Christi eodem fine in caelum raptu patrocinium inueniant. Cui iam nihil attinet immorari.*

Quid vero, (ut pergam in iis, quae animo inter legendum volui, aperiendis,) quid, inquam, si Petro indulgisset, quem Paulo tribuit, raptum diuina dispensatio? Quid tum de Petro futurum fuisset in Romana Ecclesia? Sedem ipsi locat, immo, quantum per ipsam, circumstruat Romae. Sedem! Mireris! ubi IESVS triumphum acturus nemini Legatorum vspiam per totum terrarum orbem sedem adsignauerit, quin, vniuersum orbem eorum fidei commiserit testamentoque quasi legauerit Matth. XXVIII, 19, exilium praeterea magis quam sedem ubicunque praedicens c. X, 22. 23. Sed si Petrus ad Pauli instar in tertium caelum raptus fuisset, hem! non Romae sed in caelo, in tertio caelo thronum ei paratura fuerat superstitio. Cauti itaque hac dispensatione sua praeuidens ac prouida Dei sapientia, immo mature praecauere satagit, ne in Petro supra modum euehendo sequior aetas per insaniam laboraret. Omnino si Apostolum Apostolo dignitate antecellere vellet Dominus, non Petro, Paulo potius, primas hoc ipso raptu dedidisset esset censendus.

Sed quo consilio in tantam familiaritatem Paulum immisit Dominus? Est hoc reliquum, quod legens cogitavi. Deterrere quidem ab illo inquirendo ipse Paulus queat, quam abstrusae, aiens, sunt eius rationes? quis Domini

* Videatur idem BALDVINVS l. c. in seqq.

mini mentem nouit? Rom. XI, 33. At vero vti nec Paulus sine maturo consilio tantae rei tam diuturno silentio inuolutae maiestatem patefecit tandem atque elocutus est: ita humilis & intra limites subsistens consilii diuini, inquisitio decet hanc manifestationem dignaque veneratione prosequitur. Paucis vero dicam quod sentio. Scilicet, vti persuasum mihi est, Pauli hunc raptum eodem tempore accidisse, quo cum Barnaba sollempniori ritu ad arduum iter inter gentes suscipiendum initandus erat Antiochie: (Act. XIII.) ita credibile omnino est, hoc aeternae vitae praegustu seruum hunc aduersus tot tantaque rerum immo ipsius vitae discrimina facile animo praecipienda praemuniendum fuisse, vt par deinde vel ex sola tantorum praemiorum recordatione sit exantlandis laboribus vniuersis difficultatibusque superandis.

Verum etsi prolubium subiret me, haec omnia obseruius in tuos, Fili, vsus conuertere, vela tamen orationis contrahenda, ne cum typographo in gratiam sit redeundum. In summam omnia compingam, atque opportunitate hac vsus primo tum Ven. Praesidi tum vniuerso Theologorum Ordini, (quorum Singuli singularibus in te formando meritis fulgent,) gratias, quantas maximas mente concipere possum, publice ago habeoque; deinde tibi cum animo statuendum inculco, non casu sed Dei nutu hanc tibi sortem obtigisse, vt prima in cathedra verba de Paulo in caelum raptu faceres. O Theophile! memor, dum supereris, esto Theologiae Paulinae! memoriae, qua ad illam ductus est! memor modi, quo coluit illam firmavitque in mentis penetralibus! memor rationis, qua omni hominum generi eandem persuadere allabo-

allaboravit! memor modestiae, quem in donis muneribusque Dei ipsi quam eminentissime collatis exhibuit! memor crucis, quam in causa Domini forti animo multiplicem pertulit! memor tentationis raptum consecutae, quae ipsi haud in nocumenta sed in augmenta viuificae lucis experientiaeque cessit! memor tandem gloriae, in quam omnis eius cursus desit! Beatum te, terque quaterque beatum, si a tergo longissime post te relicto immo contemptim habito plurimorum circa Theologiam versandi modo hanc Pauli, hanc, iuquam, Theologiam non diurna solum nocturnaue manu verses, sed pleno animi haustu imbibas. Ita te amabit DEVS! ita te amabunt, qui sunt Dei, (qui vero Dei non sunt, nibili instar sunt.) Ita et ego amabo te aeternoque amore complectar! Vale, mi Fili, curaque, vt sanum sis cum sana tali mente corpus! Iterum vale!

DISPV TATIO EXEGETICO · THEOLOGICA
P R I O R
DE
R A P T V E T C R V C E
P A V L I.

Q V A M
P R A E S I D E
V I R O S V M M E R E V E R E N D O E X C E L L E N T I S S I M O
D O C T I S S I M O
I O A N N E G E O R G I O K N A P P
T H E O L . D . E T P R O F . P V B L . O R D I N .
O R D . T H E O L . H . T . D E C A N O .

F A V T O R E E T P R A E C E P T O R E
A E T A T E M C O L E N D O
D . S E P T E M B R I S A . C I O I O C C L I . *a.*
P V B L I C E D E F E N D E T
A V G V S T V S G O T T L I E B M A I E R
H A L E N S I S .

H A L A E M A G D E B V R G I C A E
L I T T E R I S O R P H A N O T R O P H E I .

